

JURIDISK FORENINGS AARBOG

FOR

VINTEREN 1937- 38

TRYKT SOM MANUSKRIFT TIL BRUG FOR
FORENINGENS MEDLEMMER



KØBENHAVN

NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

1938

INDHOLD.

Foreningen	5
<i>Bernt Hjejle</i> : Nogle Problemer i Prisaftaleloven af 18. Maj 1937	7
<i>Poul Mikael Sachs</i> : Politiske Anskuelsers Brydning i amerikansk Domspraksis. Et Bidrag til Belysning af Domstolenes statsretlige Stilling	12
<i>John Knox</i> : Naturfredning og Ejendomsretten.....	32
<i>Leo A. Damm</i> : Behandling af Retsstridigheder af tek- nisk Karakter	51
<i>M. Hesselbjerg</i> : Ejendomsret og Arveret til Landbrugs- ejendomme	59
<i>H. Ussing</i> : Nye Erstatningsregler for Motorkøretøjer?...	61

Møderne er refereret af cand. jur. Bent Jacobsen.

FORENINGEN.

Den aarlige Generalforsamling afholdtes Mandag den 27. September 1937 i Odd-Fellow Palæet. Overretssagfører *Niels Olesen* valgtes til Dirigent og gav Ordet til Højesteretssagfører *N. J. Gorrissen*, der aflagde Beretning og Regnskab.

Medlemstallet, der den 1. September 1936 var 533, havde været stigende og var den 1. September 1937 548.

Han omtalte de i Aarets Løb holdte seks Foredrag og gennemgik Regnskabet for 1936—37, der var revideret af Foreningens Revisor, Landsdommer *Victor Hansen*; Beholdningen var ved Aarets Begyndelse 5939 Kr. 55 Øre og ved Aarets Slutning 7836 Kr. 55 Øre.

Beretningen blev taget til Efterretning og Regnskabet godkendt.

De hidtidige Bestyrelsesmedlemmer blev genvalgt. Nyvalgt blev Landsretssagfører *Erik Petri*. — Bestyrelsen bestaar her-
efter af:

Professor, Dr. jur. *Henry Ussing*, Formand,
Højesteretssagfører *Th. Knudtzon*,
Højesteretssagfører *Karsten Meyer*,
Højesteretssagfører *Ø. Ahnfeldt-Rønne*,
Højesteretsdommer *Jesper Simonsen*,
Professor, Dr. jur. *O. A. Borum*,
Direktør i »Bikuben« *Johs. Faurholt*,
Landsdommer *A. D. Bentzon*,
Højesteretssagfører *N. J. Gorrissen*,

Byretssekretær, Frøken *Karen Johnsen*,
Byretsdommer, Dr. jur. *Erwin Munch-Petersen*,
Statsadvokat *O. Schlegel* og
Landsretssagfører *Erik Petri*.
Foreningens Revisor, Landsdommer *Victor Hansen*, blev genvalgt.

Paa Højesteretssagfører *Karsten Meyers* 50-Aars Dag har en Kreds af hans Venner stiftet

»Højesteretssagfører *Karsten Meyer's Legat for unge Jurister*«.

Legatets Kapital er Kr. 18.000 Aktier i *Investor A/S* samt en Kontantbeholdning, Kr. 1000.—

Legatets Indtægter uddes efter Legatbestyrelsens Bestemmelse til unge Jurister, fortrinsvis Kandidater, til juridiske Studier eller til Deltagelse i de nordiske Juristmøder eller undtagelsesvis som Belønning for Prisopgaver eller til Trykning af Afhandlinger.

Legatets Bestyrelse er Højesteretssagfører *Karsten Meyer* alene og efter hans Død Bestyrelsen for »Juridisk Forening«.

NOGLE PROBLEMER I PRISAFTALELOVEN AF 18. MAJ 1937.

(Foredrag af Landsretssagfører *Bernt Hjejle* den 27. September 1937).

Foredraget udelades, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1937 B, S. 329.

Diskussion:

Professor *Poul Andersen* var i Hovedsagen enig i Indlederens Resultater, men fandt, at Fortolkningsvanskelighederne var fremstillet større end nødvendigt. Det er saaledes helt utvivlsomt, at der i § 15, 3. Stk. er Hjemmel til at straffe Undladelse af Anmeldelse uden Hensyn til det i 1. Stk hjemlede administrative Tvangsmiddel: »Paalæg af daglig eller ugentlig Bøde«. Dette er i fuld Overensstemmelse med mange andre Love, hvor disse to forskellige Retsmidler virker Side om Side.

Naar ifølge § 1, 3. Stk. Ministeren for Handel, Industri og Søfart »træffer endelig Afgørelse af, om et Forhold falder ind under nærværende Lov«, maa en rent formel Betragtning føre til, at Domstolenes Kompetence er udelukket; thi det vilde være overflødigt at udtale, at Ministerens Afgørelse ikke kan indbringes for en højere administrativ Instans. Alligevel er der ikke i denne Bestemmelse tilstrækkelig Hjemmel for at udelukke Domstolene. Det maa i saa Henseende for det første erindres, at en saadan Udelukkelse er en Undtagelsesordning i Forhold til Grundlovens § 70, hvorefter Domstolene er kompetente i alle Legalitetsspørgsmaal. Dernæst kan henvises til Motiverne til den gældende Valutalovs § 8, sidste Stk., der fastsætter, at Ministerens Afgørelse af Besværinger over Valutacentralens Afgørelser

»er endelige«; thi disse Motiver giver i Forbindelse med nogle ved Lovens Affattelse foreliggende Domme Udtryk for, at Domstolenes Kompetence ikke principielt skal være udelukket. Endelig kan Prisaftalelovens § 1, 3. Stk. naturligt forstaas som en Regel om, at der er Rekurs fra Kontrolraadet til Ministeren.

Landsretssagfører *Pool Bang-Jensen* kritiserede Indlederens Opfattelse af Anmeldelsespligtens Omfang. For at en Aftale eller Bestemmelse skal blive anmeldelsespligtig, kan det ikke kræves, at Konkurrencemuligheden gennem nævnte Forhold udelukkes eller væsentlig begrænses. Ifølge Lovens praktiske Mening maa det være tilstrækkeligt, at den faktiske Konkurrence udelukkes eller begrænses; en Storvirksomhed, der behersker en væsentlig Del af Markedet, viser sig erfaringsmæssigt at øve en betydelig Indflydelse f. Eks. paa Prisforhold, selv om der ved Siden af bestaar en ikke ubetydelig Konkurrence. Ogsaa Bestemmelser om Pris paa Mærkevarer er ofte anmeldelsespligtige, da Varens Individualitet betinger et faktisk Monopol; som oftest vil Anmeldelsespligt foreligge, naar faste Mindstepriser kræves overholdt.

Om den endelige Afgørelse af Anmeldelsespligtens Omraade efter § 8 ligger hos Handelsministeren eller Domstolene, er praktisk ligegyldigt, da Kontrolraadet kan foretage alle Undersøgelser og kræve sig alle Oplysninger meddelt, selv om der ikke foreligger Anmeldelsespligt.

Omraadet for Lovens § 9 er videre end for § 8, da bl. a. den positive Begrænsning til de materielle Erhverv ikke findes i § 9, og Folketingsudvalget, der har indsat denne Begrænsning i § 8 i sin Betænkning udtrykkeligt fremhæver, at den ikke gælder for § 9. Imidlertid er § 9 ikke en altomfattende Regel om, at Priser skal være rimelige, idet Bestemmelsen er begrænset til de Tilfælde, hvor Prisen er fastsat ved Aftale, fastsat af en Virksomhed af monopolagtigt Omfang eller dannet paa Basis af Vareknaphed. Det sidste Led i § 9, »herunder Udnyttelse i nævnte Henseende af Vareknaphed el l.« maa sikkert forstaas saaledes, at det i første Sætning opstillede Forbud ogsaa rammer saadan Udnyttelse.

Udtrykket »urimelige Priser« rammer ogsaa urimelig lave

Priser, der bl. a. kan tjene som Middel til en samfundsmæssig uheldig Ødelæggelse af nyopdukkende Konkurrenter. Ved Bestemmelsen af, om en Pris er urimelig, er det et vigtigt Spørgsmaal, om den dyrest eller billigst arbejdende Virksomheds Omkostninger bør lægges til Grund; i Almindelighed maa der vælges en vis Gennemsnitsomkostning.

De af Indlederen refererede Tilfælde fra norsk Praksis vil principielt ogsaa kunne rammes af den danske Lov.

Derimod giver den danske Lov hverken Adgang til at danne Tvangskarteller eller foretage offentlige konkurrencebegrænsende Indgreb.

Docent *Alf Ross* opstillede som et Hovedspørgsmaal, om Loven kun er en Prisaftalelov, eller om den i Almindelighed rammer urimelige Priser, der opnaas som Følge af, at det danske Marked f. Eks. paa Grund af Valutasituationen er lukket. Den tilsvarende norske Lov udsondrer skarpt de Tilfælde, hvor Loven rammer almindelige Prismisbrug, medens vi her som Hjemmel for, at Loven skulde være en egentlig Prislov, kun har det i Lovens Titel indeholdte Udtryk »m. v.«. Det kan ikke erkendes, at der i § 9 haves Hjemmel til at ramme almindelige Prismisbrug, idet Udtrykket i sidste Led, »herunder Udnyttelse« kun fremtræder som en nærmere speciel Beskrivelse af de forbudte Aftaler eller Bestemmelser, men ikke indeholder et nyt selvstændigt Forbud mod Prisudnyttelse.

Heller ikke Lovens § 12 omhandler noget Omraade ud over de i § 9 behandlede Aftaler eller Bestemmelser, idet Udtrykket »iøvrigt« kun sigter paa Priskontrolraadets Indgriben ex officio i Modsætning til dets Indgriben efter indgiven Klage.

Det er iøvrigt tvivlsomt, om der haves Hjemmel til i Anledning af en Undersøgelse i Henhold til § 12 at kræve vidtgaende Oplysninger hos de paagældende Erhvervsdrivende uden Hensyn til, om der ifølge § 8 paahviler dem Anmeldelsespligt, eller til, om en forbudt Aftale eller Bestemmelse efter § 9 antages at foreligge.

Højesteretssagfører *N. J. Gorrissen* rejste Spørgsmaalet, om en Aftale, der bestod ved Lovens Ikrafttræden, men som blev op-

hævet før Anmeldelsesfristens Udløb, var anmeldelsespligtig i Henhold til § 16. Han mente, at dette Spørgsmaal maatte besvares derhen, at saadanne ophævede Aftaler ikke skulde anmeldes.

Det er uheldigt, at de anmeldte Aftaler, hvad enten de er urimelige eller ej, er offentlig tilgængelige, saaledes at Konkurrenter derigennem vil kunne tilegne sig forretningsmæssige Hemmeligheder.

Raadsformand *Koed* takkede paa Priskontrolraadets og egne Vegne for Indbydelsen.

Til Højesteretssagfører N. J. Gorrissens Spørgsmaal bemærkedes, at § 16 med klare Ord kræver Anmeldelse af enhver ved Lovens Ikrafttræden bestaaende Aftale, uden Hensyn til om den senere er blevet ophævet. En anden Ting var, om Priskontrolraadet i saa Tilfælde vilde bortse fra Registrering, hvis det anmodedes derom.

Det er Meningen, at kun Hovedpunkterne og ikke den fulde Anmeldelse med Bilag og Korrespondance skal gøres offentlig tilgængelig. Da eventuelle i Aftalen indeholdte Forretningshemmeligheder normalt ikke vil være af større Betydning for Bedømmelsen af Aftalen og derfor ikke vil blive offentliggjort, ses der ikke at være større Fare forbunden med Reglen om Offentliggørelse.

Det er velbegrundet, at offentlig — statslig eller kommunal — Erhvervsvirksomhed holdes uden for Lovens Omraade, da Borgerne selv gennem de offentlige Valg kan øve Indflydelse paa de her fastsatte Priser, ligesom det ikke ses at være hensigtsmæssigt at lade det ene Statsorgan kritisere det andet.

Til Anmeldelsespligtens Indtræden i Henhold til § 8 er det utvivlsomt tilstrækkeligt, at Konkurrencen faktisk udelukkes eller væsentlig begrænses. Der synes ikke at kunne tilvejebringes fuldstændig Harmoni mellem Reglerne i § 8, 2. Stk., og § 15, 1. Stk., sidste Punktum, navnlig naar henses til, at ifølge den sidstnævnte Regel Spørgsmaalet om et givet Bødepaalægs »Berettigelse« kan indbringes for Landsretten.

Indlederen rejste Spørgsmaalet: hvad er den rette Pris. Med de voldsomme Prisændringer og andre Omdannelser af det økonomiske og sociale Liv, Tiden udviser, synes det vanskeligt at

opstille almene Normer for Prisfastsættelse; Loven er da ogsaa mere egnet som Grundlag for konkrete Enkeltafgørelser. Som vejledende Betragtning kan dog anføres, at høje Omkostninger ofte vil være mere samfundsmæssigt urimelige end høje Avancer.

Der ses ikke i § 12 at være opstillet nogen Grænse for Raadets Adgang til at foretage Prisundersøgelser. Under en saadan Undersøgelse finder Reglerne i §§ 10 og 11 fuldtud Anvendelse.

Indlederen bemærkede i Anledning af Professor Poul Andersens Indlæg, at Forholdet m. H. t. Valutalovens § 8 næppe er ganske parallelt med det Spørgsmaal, der opstaar ved Prisaftalelovens § 1, 3. Stk., og i Anledning af Raadsformand Koeds Indlæg, at Trangen til Kontrol med kommunal Erhvervsvirksomhed ikke saa meget skyldes Prisspørgsmaalet som Faren for, at saadanne Virksomheder tiltvinger sig samfundsmæssigt urimelige Salgsmonopoler.

POLITISKE ANSKUELSERS BRYDNING
I AMERIKANSK DOMSPRAKSIS.
ET BIDRAG TIL BELYSNING AF DOMSTOLENES
STATSRETTLIGE STILLING.

(Foredrag af Sekretær i Justitsministeriet *Poul Mikael Sachs*
den 1. November 1937).

I De Forenede Staters Forfatning af 1787 er det Montesquieu'ske Princip om Statsmagternes Adskillelse som bekendt skarpt gennemført. Forbundsdomstolene (de føderale Domstole) er uafhængige baade af den lovgivende og den udøvende Magt. Det samme gælder normalt ogsaa om Enkeltstaternes Domstole, selv om her undertiden for Underinstansernes Vedkommende Dommernes politiske Afhængighed af Vælgerkorpset og navnlig Partiorganisationerne i Praksis ofte spiller en Rolle.

De amerikanske Domstole — i hvert Fald Forbundsdomstolene — har saaledes en lignende Stilling som selvstændigt Statsorgan, som Domstolene i andre demokratiske Lande. De amerikanske Domstoles Praksis er derfor velegnet til at kaste Lys over et Problem indenfor, hvad man maaske vil kalde »Læren om Domstolenes statsrettlige Stilling«, som, saa vidt jeg kan se, i Nutiden paatvinger sig Interesse med stigende Styrke. Dette Problem hænger sammen med det Herredømme, som Domstolene nødvendigvis maa have over det, som man med en sammenfattende Betegnelse kalder Retsreglerne, naar disse anvendes i Praksis. I samme Grad, som det har Værdi for Retten som samfundsregulerende System, at det ved Hjælp af en abstrakt Formulering af »Retsregler« bliver praktisk muligt at fremkalde vidt-gaaende Virkninger i det menneskelige Samfundsliv, i samme Grad opstaar der ogsaa den »statsrettlige« Vanskelighed, at det

bliver nødvendigt, at et fra Lovgiveren forskelligt Organ faar Herredømmet over Lovens Anvendelse. Man maa være klar over, at i samme Omfang, som Loven er kort og abstrakt, overlader den et vist Herredømme over Anvendelsen til et fra Lovgiverne forskelligt Organ. Det er ogsaa rigtigt, at det af mange Grunde er nødvendigt eller i hvert Fald samfundsmæssigt værdifuldt at have uafhængige Domstole, og af praktiske Grunde maa disse Domstole bestaa af nogle faa efter visse Anciennitets- eller andre Principper udpegede Mænd. Men Følgen bliver nødvendigvis, at et Faatal af Mænd, som er afhængige og i det væsentlige uansvarlige overfor Lovgivningsmagten og den udøvende Magt, faar Herredømmet over Lovens Anvendelse.

Naar man ikke hidtil synes at have skænket dette Spørgsmaal særlig Opmærksomhed, hænger det sikkert sammen med, at man ikke har klargjort sig R æ k k e v i d d e n af det Faktum, at Domstolene har Herredømme over Retsreglerne gennem det Herredømme, de har over disses Anvendelse. Man har været altfor tilbøjelig til at betragte Fortolkning og Retsanvendelse som en Proces, der er indskrænket til at fastslaa, hvad der i Forvejen er gældende Ret, ligesom man maaske ogsaa har betragtet Spørgsmaalet om Domstolenes Kompetence til at paakende en Lovs Grundlovsmæssighed som begrænset til Spørgsmaalet om, hvem der i sidste Instans har Afgørelsen af, om en Lov er i Overensstemmelse med det i og med Grundloven paa Forhaand givne.

Jeg haaber imidlertid at kunne paavise, at den Udvikling, der har fundet Sted i De Forenede Stater paa dette Omraade, er særdeles velegnet til at stille hele dette Problem op i et andet Lys. I De Forenede Stater indeholder Forfatningen for det første langt flere Grænser for Lovgivningsmagten en den danske Grundlov og de fleste andre demokratiske Forfatninger. Dette hænger til dels atter sammen med selve den amerikanske Forbundsstats Opbygning, idet der jo ved Forfatningen blev givet de enkelte Stater en suveræn Stilling paa alle Omraader med Undtagelse af de specielle, ganske vist ret betydningsfulde, som er henlagt til Kongressen: Pengevæsen, Forsvar, Skatter, Told, Regulering af mellemstatlig Handel, Udenrigshandel etc. Men selv bortset fra Følgerne af dette særlige System, hvis historiske Begrundelse ligger

i Nationens sammensatte og vidtstrakte Opbygning, er der ogsaa ved Forfatningens enkelte Bestemmelser og ved flere af dens senere Tilføjelser givet Forskrifter, som havde til Hensigt at begrænse Lovgivningsmagten og som navnlig kunde fortolkes som begrundende saadanne Grænser. Endelig har den voldsomme økonomiske og sociale Udvikling i De Forenede Stater medført Nødvendigheden af en omfattende regulerende Lovgivning, særlig i de allerseneste Aar under Krisen, og denne har fremkaldt en haardnakket Modstand fra alle, der derigennem saa deres Interesse-Sfære gaaet for nær. Begge disse Forhold — Forfatningens mange Forskrifter og den sociale Udvikling — har atter medført, at Domstolene tidlig er kommet ind paa at tillægge sig Kompetence til at paakende Spørgsmaalet om en Lovs Forfatningsmæssighed — selv sagde Forfatningen ikke noget direkte herom — og dette har medført et betydeligt Spændingsforhold mellem Domstolene paa den ene Side og Lovgivningsmagten og store Dele af Befolkningen paa den anden Side, og tildels mellem de enkelte Dommere indbyrdes. De Tilfælde, jeg særligt skal fremdrage i det følgende, er fortrinsvis saadanne, hvor Domstolene ikke alene har indladt sig paa en Fortolkning af den givne Lov eller Rets-tilstand eller en Paakendelse af Spørgsmaalet om en Lovs Forfatningsmæssighed, men hvor der yderligere blandt selve Domstolens enkelte Medlemmer har hersket Uenighed om Udfaldet — en Uenighed, der tydeligt var bestemt af vedkommende Dommers politiske Anskuelse og Syn paa den paagældende Lovs samfundsmæssige Værdi. Ved at fremdrage disse Eksempler vil jeg prøve paa at vise det her i særlig Grad urimelige i bagefter at tale om, at det var Dommerflertallets Afgørelse, der paa Forhaand laa i Loven, Mindretallets, der var »juridisk« uholdbar.

Skønt den amerikanske Højesteret allerede i Aaret 1803 havde fastslaaet sin Ret til at paakende en Lovs Grundlovmæssighed, er det betegnende, at det varede et halvt Hundrede Aar, før en Lov af større social og politisk Rækkevidde blev kendt ugyldig. Bortset fra Spørgsmaalet om Enkeltstaternes Myndighed kontra Forbundsregeringens eksisterede dengang kun eet socialt Spørgsmaal af større Betydning, som kunde give Anledning til Strid, nemlig Slaveriet. Og det var da ogsaa et Slaverispørgsmaal, som

fremkaldte den første alvorlige Konflikt mellem Domstolen og Lovgivningsmagten. Ved det saakaldte Missouri-Kompromis, en Lov fra 1820, var der blevet fastsat en Grænse, ovenfor hvilken Slaveri i de nyindlemmede Territorier og Stater ikke skulde kunne finde Sted. Denne Grænse havde allerede givet Anledning til forskellige Stridigheder, og i Begyndelsen af Halvtredserne skete det, at en Negerslave var blevet ført fra Missouri, der var Slaveterritorium, til Illinois og Øvre Louisiana Territorium, der var slavefrit og derfra tilbage til Missouri, hvor han blev solgt til en Mand, Sandford, fra New York. Negeren, hvis Navn var *Dred Scott*, anlagde Erstatningssag mod Sandford og indklagede ham for en Forbundsdomstol under Henviſning til, at han var en Borger fra en anden Stat. Sandford procederede paa, principalt at Negeren overhovedet ikke var Borger i De Forenede Stater, subsidiært at han var hans Ejendom og ikke kunde optræde ved en Domstol imod ham. Domstolen afviste den første Paaſtand, men gav Sandford Medhold i, at Negeren var hans Ejendom og ikke kunde anlægge Sag imod ham. Negeren appellerede til Højesteret, og i Marts 1857 faldt Dommen. Seks af Dommerne holdt for, at Underretten for det første overhovedet ikke havde været kompetent, fordi Negeren ikke var Statsborger, og for det andet, at Retten havde begaaet en Fejl ved overhovedet at gaa ind paa Sagens Realitet, fordi Scott var Slave. Missouri-Kompromis'et, som skulde have forhindret Scott i at blive holdt i Øvre-Louisiana-Territoriet som Slave, var forfatningsstridigt, fordi den Bestemmelse i Forfatningen, hvorefter Kongressen skulde kunne fastsætte alle nødvendige Regler med Hensyn til Territorier (modsat Stater) tilhørende De Forenede Stater, ikke fandt Anvendelse paa det her omhandlede Omraade, fordi det var erhvervet efter Fredstraktaten med England. To af Dommerne dissenterede. Denne Afgørelse satte Sindene i voldsomt Oprør og var en medvirkende Aarsag til Borgerkrigen og Slave-riets Afskaffelse. Det er imidlertid af større Interesse for det foreliggende Spørgsmaal at konstatere, at af de seks Dommere, som stemte for Afgørelsen, var de fem fra Sydstaterne, hvorimod de to, der stemte imod, begge var fra Nordstaterne. Ophidselsen mod Dommen gik endog saavidt, at man forberedte et Lovfor-

slag om en Reorganisation af Højesteret og de øvrige Forbundsretter, saaledes at de enkelte Stater skulde repræsenteres af Dommere i Forhold til deres Befolkningstal. Man forstaaer, hvilken Virkning Dommen havde paa Respekten for Retten som upartisk Organ af følgende samtidige Tidsskrifts-Udtalelser: »Landet vil mere end i noget andet mærke Følgerne af denne Afgørelse med Hensyn til Tabet af Tillid til Domstolenes Upartiskhed og strengt retlige Karakter, og dette, tilføjer Artiklen, er vel nok den største Kalamitet, som kan tænkes under vor Regeringsform«.

Under Borgerkrigen opstod flere af de Problemer, som er velkendte under vore Dages Kriseperioder. Republikken havde maattet udstede Seddelpenge og suspendere Indløseligheden. En Kreditor, ifølge et Gælds-brev, udstedt før Sedlernes Autorisation, havde afslaaet Betaling med Sedler under Henvisning til, at de var af ringere Værdi, og at Seddelovene var grundlovsstridige. Højesteret bestod paa det Tidspunkt af 8 Medlemmer (een Dommer trak sig desuden tilbage umiddelbart før Afgørelsen), og ved en Dom fra 1870 blev det med 4 Stemmer mod 3 fastslaaet, at Seddelovene var i Strid med Forfatningens Forskrifter om Kontraktens Ukrænkelighed og Forbud mod Ekspropriation (*Hepburn v. Griswold*). »Det er vanskeligt at forestille sig«, sagde den Dommer, der læste Flertallets Opfattelse, »hvilken Handling der skulde fratage en Mand hans Ejendom, hvis en saadan Handling (nemlig Pengeseddel-Loven) ikke skulde gøre det«. Allerede mens Sagen stod paa, havde Kongressen vedtaget en Lov, hvorefter Antallet af Dommere i Højesteret udvidedes fra 8 til 9. Sammen Dag, som Afgørelsen faldt, — betegnende nok! — udnævnte Præsident Grant den nye Dommer, og samtidig endnu en i Stedet for ham, der havde trukket sig tilbage. Jeg behøver næppe at sige, at Præsidenten ved Besættelsen af de 2 ledige Pladser tog Mænd, hvis Syn paa Lovgivningsmagtens Herredømme over Møntsystemet var mere i Overensstemmelse med Mindretallet end med Flertallet i *Hepburn v. Griswold*-Sagen. Og da et lignende Spørgsmaal ganske kort efter paany blev forelagt Retten, blev *Hepburn v. Griswold* da ogsaa omgaaende *overruled*, nemlig med de nyskabte 5 Stemmer mod 4, og det nye Flertal kunde ikke se rettere, end at Forskrifterne mod uberet-

tiget at berøve en Mand hans Ejendom aldrig var tiltænkt at have nogen Forbindelse med Love, som kun indirekte bevirkede Skade eller Tab for den enkelte. Man kan mene om denne sidste Afgørelse, hvad man vil; givet er det vel, at de 2 Afgørelser — truffet med saa kort Mellemlum — begge i lige Grad var »juridisk« rigtige, og at man ikke kan sige, at Flertallet i den første Sag havde fortolket Forfatningen rigtignere end i den anden.

Spørgsmaalet om Rækkevidden af Kongressens forfatningsmæssige Ret til at regulere Møntsystemet har iøvrigt i den nyeste Tid stillet Højesteret overfor Afgørelser af den allerstørste Betydning for hele U. S. A.'s økonomiske Fremtid og forøvrigt ogsaa for et stort Antal Skyldnere og Kreditorer Verden over, — jeg tænker her paa Guldklusuldommene. Udfaldet af disse Sager er jo velkendt, nemlig, at The Joint Resolution af 5. Juni 1933, der undsagde Guldklusuler, ikke var i Strid med Forfatningen. Mindre kendt er det maaske, at Afgørelsen blev truffet med kun 5 Stemmer mod 4, og at Mindretallet i de skarpeste Vendinger vendte sig imod Holdbarheden af The Joint Resolution og Flertallets Opfattelse. Dommer McReynolds, der læste sit og de tre andre dissenterende Dommeres Votum, talte om »Konfiskation af Ejendomsrettigheder« og sammenlignede Regeringens Handling med en Nero's Optræden. Han hævdede, at Regeringens og Jernbaneselskabernes Paastand om den truende finansielle Katastrophe var præget af aabenbar Overdrivelse, men hvad enten dette nu var Tilfældet eller ikke, saa vilde det Tab af Agtelse, som Flertallets Afgørelse vilde medføre, bringe Nationen Ydmygelse uden Lige. Og han sluttede med at sige: »Det truende retlige og moralske Kaos er forfærdende«. Det siges, at McReynolds rystede af Raseri, da han læste sit Votum. Det er interessant at tænke paa, at det under disse Omstændigheder kun er een Stemmes Overvægt, der har haft en saa enorm Indflydelse paa hele U. S. A.'s og en betydelig Del af hele Verdens økonomiske Liv, og hvilken Betydning det vilde have haft, hvis blot een af Flertallets Dommere havde haft en anden Mening om, hvilken »Fortolkning« Forfatningen i denne Henseende maatte gives.

Et andet vigtigt Spørgsmaal, der forholdsvis tidligt satte Højesteret paa Prøve, var Spørgsmaalet om Omfanget af Kongressens Beføjelse til at paalægge Skatter. Forfatningen indeholdt i sin oprindelige Affattelse den almindelige Bestemmelse, at direkte Skatter skulde fordeles ligeligt efter Enkeltstaternes Folketal (*apportioned among the several states*). Der sigtedes herved navnlig til Skatter paa fast Ejendom, derimod nævntes naturligvis ikke noget om Skat paa Indkomst, som den Gang var ukendt. Da man i Halvfemserne begyndte at paalægge føderal Indkomstskat (det drejede sig om 2 %), varede det ikke længe, før Lovligheden heraf blev forelagt Domstolene. Ved en Højesteretsdom af 1895 (*Pollock v. Farmers' Loan and Trust Co.*), blev det med 5 Stemmer mod 4 fastslaaet, at Beskatning af Indkomsten af fast Ejendom var en direkte Beskatning af selve denne faste Ejendom og derfor grundlovsstridig, fordi den ikke var »*apportioned*«, og det blev endda yderligere statueret, at hele Skatteordningen som Følge af denne Mangel var ugyldig. Denne Afgørelse, som altsaa kun blev truffet med knebent Flertal, hører til de mest kritiserede, der nogensinde er truffet, og viste endnu en Gang, hvor urimeligt det er at tale om, at 5 Dommere havde Ret i deres Fortolkning og de 4 Uret. — Og den samfundsmæssige Virkning af Afgørelsen var uhyre stor. Den tvang naturligvis omgaaende til at forberede en Forfatningsændring, men kompliceret som en saadan Proces er i Amerika, var det først i 1913, at den dertil sigtende Amendment blev endelig vedtaget, og Grundlaget tilvejebragt for en saa selvfølgelig Beskatningsmaade som Indkomstbeskatning. — Og forøvrigt havde man aldrig saa snart faaet gennemført Beskatning af Indkomst, før de store Aktieselskaber begyndte at udbetale Udbytte i Aktier, som de senere viste en mærkelig Tilbøjelighed til at indløse til Kursværdi. Mynighederne, som søgte at hævde, at saadan Udbetaling var skattepligtig Indkomst, blev mødt med Sagsanlæg, og der skete det næsten utrolige, at Højesteret ved en Dom af 1916 fastslog, at Udbetaling af Dividende i Aktier ikke var Indkomst i Lovens Forstand, og hvis Loven kaldte det Indkomst, var den grundlovsstridig. Men ogsaa i dette Tilfælde blev Afgørelsen truffet med 5 Stemmer mod 4, og Dommer O. W. Holmes bemærkede bittert

i sit dissentierende Votum: »det kendte Formaal med Forfatningsændringen var at blive fri for pinlige Spørgsmaal om, hvad der kan kaldes direkte Skatter, og jeg er ikke i Tvivl om, at de fleste Menesker, som ikke er Jurister, gik ud fra, at de havde stedet Spørgsmaal af denne Art til Hvile, da de stemte for Forfatningsændringen«. Følgen af denne Dom var naturligvis, at man maatte lave Skattelovene om, men det lykkedes dog at trænge igennem med en Bestemmelse, hvorefter Beskatning kunde ske, naar Aktieselskabet indfrie Aktierne paa et saadant Tidspunkt, at der i Realiteten maatte siges at være Tale om Udbetaling af skattepligtig Dividende.

Endelig vakte det ogsaa Opmærksomhed i 1920, da Højesteret kom til det Resultat, at Forfatningens Forskrift om, at Forbundsstatens Dommere, saa længe de sad i deres Embeder, ikke maatte gaa ned i Indtægt, ogsaa medførte, at de var helt skattefri. 2 af Dommerne, Dommer Brandeis og Dommer Holmes, kunde dog ikke se, at Forfatningens Bestemmelse, som alene havde til Hensigt at stille Dommerne uafhængigt, kunde fritage dem for de Byrder, der paahvilede enhver anden Borger.

Hvad der i særlig Grad har givet Anledning til Brydningen mellem politiske Opfattelser indenfor Domstolene i de sidste Generationer er naturligvis den Lovgivning, som har været rettet mod Frikonkurrencens Udartelser, Misbrugen af den private Ejendomsret og Udnyttelsen af de svagere stillede i Samfundet, som U. S. A.'s økonomiske Historie har saa mange Vidnesbyrd om. Selv Love, der forholdsvis beskedent søgte at bryde med den traditionelle Individualismes Grundsætninger paa disse Omraader, fremkaldte voldsom Modstand fra Kredse, der følte, at de gjorde Indgreb i deres velerhvervede Rettigheder. Sagførererne maatte opbyde al deres Energi og Opfindsomhed for at overbevise Domstolene om, at den Slags Bestemmelser var i Strid med Forfatningen, hvilket lykkedes i vidt Omfang. De Bestemmelser, der særlig blev fortolket, var den 5. og 14. Amendment, der foreskriver, at hverken Forbundsregeringen eller Enkeltstaterne kan berøve nogen Frihed eller Ejendom uden *due process of law*, ligesom Enkeltstaterne ikke maa gøre Forskel paa de enkelte Borgeres Retsstilling. Denne Klausul — *due process*

of law — hvis historiske Oprindelse og Betydning er tvivlsom, viste sig nemlig at være et særdeles elastisk Begreb, som ikke alene kom til at referere sig til formel, lovlig Fremgangsmaade, men ogsaa til, om det paagældende Lovindgreb reelt fandtes at være i Strid med visse i Forfatningen indfortolkede Grundprincipper for det økonomiske Livs Udfoldelse. Særlig den 14. Amendment, som oprindeligt alene havde til Formaal at sikre Negerbefolkningen retlig Ligestilling med andre Borgere, viste sig i saa Henseende umaadeligt anvendeligt.

Nogle enkelte Eksempler skal fremdrages:

En Lov fra 1898, der forbød Arbejdsgivere, beskæftiget i mellemstatlig Handel, som Kongressen altsaa kan regulere, at forhindre deres Arbejdere ved Trusel om Afskedigelse i at være Medlemmer af Fagforeninger, blev med 6 Stemmer mod 2 fundet stridende mod den personlige Frihed og Ejendomsret, der var tilsikret ved den 5. Amendment, nemlig ved de Begrænsninger, den gjorde i Retten til at kontrahere om andres Arbejde. En Lov fra 1903 fra Staten New York, som forbød Kvinders Nat-arbejde i Bagerier, blev af Statens Højesteret fundet grundlovsstridig, fordi den krænkede de Bestemmelser, som garanterede enhver Borger Retten til at paatage sig ethvert lovligt Arbejde paa lovlig Maade, og fordi den tilmed var uretfærdig mod Kvinderne, idet den berøvede dem Ligeret med Mænd i Henseende til personlig Frihed. Særlig Opmærksomhed har en Række Domme vakt, som i den nyere Tid har underkendt Forfatningsmæssigheden af Love fra Enkeltstaterne, der foreskrev Minimumsløn for Kvinder, for derigennem at beskytte Kvinderne mod Underbetaling og Arbejdsmarkedet mod unfair Konkurrence. En voldsom Bevægelse fremkaldte en saadan Dom af Højesteret i 1936, der underkendte en Lov fra Staten New York, som udtrykkelig havde forsøgt at tage Hensyn til den Kritik, der i tidligere Domme var rettet mod saadanne Love. Flertallet af Dommere fandt, at Loven alligevel var i Strid med den 14. Amendment, idet den begrænsede den personlige Frihed og stillede Kvinder ulige med Mænd. Dommer Stone, som sammen med 3 andre Dommere stemte imod Afgørelsen, sagde rent ud, at han i Flertallets Afgørelse kun kunde se et Udslag af Dommernes

egne økonomiske Fordomme. Det er interessant, at en Dom vedrørende en tilsvarende Lov fra Staten Washington, der blev afsagt i Foraaret 1937, efter at Roosevelt havde fremsat sit Forslag til Udvidelse af Antallet af Højesteretsdommere, brød med denne Praksis, idet en af Dommerne i Mellemtiden havde skiftet økonomisk Opfattelse. I det hele taget kan man sige, at 5. og 14. Amendment i vidt Omfang har givet Højesteret Mulighed for at kontrollere Lovgivningens Fornuft eller Ufornuft, saaledes som Dommerflertallet bedømte den.

Men selv hvor Domstolene ikke ligefrem kunde bruge Forfatningens Bestemmelser til at erklære Love rent ud ugyldige, har det spillet en stor Rolle, at Domstolene gennem deres Fortolkning har haft Indflydelse paa Lovenes og paa den nedarvede Retstilstands nærmere Indhold. Arbejdsretten er et Omraade, hvor der har været temmelig fri Bane for Fortolkning, og store Dele af Offentligheden og den ene Regeringskommission efter den anden, som fulgte efter de store Strejker, der i de sidste Generationer har hærget det amerikanske Samfund, har været enige om at beklage Domstolenes Holdning. Og det kan sikkert ogsaa siges, at Dommerne ved deres Syn paa Bevægelser som Boykot, Strejkeagitation, Fagforeningspropaganda, Non-Union-Aftaler med Arbejderne o. s. v. har en væsentlig Andel i Ansvarret for den kollektive Forhandlingsmetodes langsomme Vækst og Strid og Ufred mellem Arbejdere og Arbejdsgivere.

Trustlovgivningen har naturligvis ogsaa givet Anledning til nærmere Fortolkning, og Socialvidenskabsmænd er enige om at beklage den Indskrænkning i sine Virkemidler, som Lovgivningen derved undergik.

Selv forholdsvis maa Spørgsmaal har fremkaldt skarpe Divergenser i Opfattelserne. Da der f. Eks. var Strid om, hvorvidt Associated Press havde »aandelig Ejendomsret« til sit indsamlede Nyhedsstof, fandt Dommer Pitney, at International Press, som havde benyttet sig af Nyhederne, havde begaaet en Transaktion, som talte for sig selv, og at en Domstol straks burde stemple en saadan Handling, hvorimod Dommer Brandeis fandt, at der hverken i Maaden, hvorpaa Nyhederne blev sam-

lede, eller i Formaalet dermed var noget, som kunde medføre, at Domstolene udvidede den ejendomsretlige Beskyttelse dertil.

Særlig Interesse knytter sig til Domstolenes Stilling til de Forbundslove, hvor Spørgsmaalet ikke var, om nogen materiel Forskrift i Forfatningen var tilsidesat, men derimod om, hvorvidt Loven faktisk angik et Omraade, der var overladt til Kongressen, og ikke i Virkeligheden krænkede Enkelstaternes Suverænitet. Gennem den Fortolkning, som Højesteret eller andre Domstole anlagde paa, om dette havde været Tilfældet, afspejler sig nemlig tydeligt de enkelte Dommers Opfattelse af den samfundsmæssige Værdi af Loven. En Forbundslov af 1906 havde f. Eks. paalagt enhver Arbejdsgiver beskæftiget med mellemstatlig Transport at betale Erstatning, hvis der overgik Virksomhedens Arbejdere en Ulykke som Følge af nogen i Virksomheden ansat Persons Forsømmelighed, altsaa en ikke særlig vidtgaaende Lov. Denne Lov blev kendt forfatningsstridig med 5 Stemmer mod 4, fordi Loven havde været saa uforsigtig at bruge Udtrykket »nogen Arbejder«, hvilket jo muligvis kunde sigte til den Arbejder, som ikke faktisk var beskæftiget i den Del af Virksomheden, esom angik mellemstatlig Handel, og det var jo det eneste, som Kongressen kunde regulere. Det interessanteste er nu, at de Dommere, der fandt, at Kongressen havde overskredet sin Kompetence ved i Loven at medtage Arbejdere, som ikke behøvede at være beskæftiget i den Del af Virksomheden, som faktisk angik mellemstatlig Handel, var de samme, som i andre Sager havde røbet, at de overhovedet ansaa det for uheldigt, at Statsmagten greb ind i Individualismens frie Udfoldelse paa dette saavel som paa andre Omraader, enten det nu drejede sig om Arbejderbeskyttelseslovgivning, Fritagelse for Skat, eller andre Statsindgreb. De Dommere derimod, som stemte imod Afgørelsen og fandt, at Loven fornuftigvis maatte fortolkes som liggende indenfor det Omraade, hvor Kongressen havde Kompetence, var i det væsentlige de samme Dommere, som paa andre Omraader havde vist sig forstaaende overfor en nyere social Tendens i Lovgivningen.

Et andet Eksempel er en Dom fra 1918, der med 5 Stemmer mod 4 ansaa den første Lov, som forbød Forsendelse af Produk-

ter af Børnearbejde i mellemstatlig Handel, for forfatningsstridig. Her havde man for første Gang forsøgt at forhindre Børnearbejde ved at forbyde dets Transport i mellemstatlig Handel. Direkte kunde man jo ikke forbyde det, fordi det vilde krænke Enkeltstaternes Ret. Men denne Lov blev altsaa anset for forfatningsstridig. Det viste sig nemlig ogsaa her, at det var de Dommere, som var Modstandere af Arbejderbeskyttelseslovgivning i det hele, som kom til det Resultat, at Loven var forfatningsstridig, fordi mellemstatlig Handel ikke var nødvendig til at fremkalde skadelige Virkninger, en højst mærkelig Begrundelse, som imidlertid havde sin Forklaring i, at det ved en lang Række tidligere Domme var fastslaaet, at Kongressen kunde forbyde Salg af »umoralske« Ting, saasom Lotterisedler, Beruselsesmidler o. s. v. i mellemstatlig Handel. De dissenterende 4 liberalt indstillede Dommere havde naturligvis ikke vanskeligt ved at fortolke Beføjelsen for Kongressen til at regulere mellemstatlig Handel saaledes, at det er tilstrækkeligt, at Transport i mellemstatlig Handel forværrer Ondet, i dette Tilfælde Børnearbejde.

En særlig stor Rolle har Højesterets Stilling til Kongressens formelle Beføjelser spillet for Roosevelt-Administrationens Reformlovgivning. Det viste sig nemlig i endnu højere Grad under Krisen end tidligere, hvor nødvendigt det var at løse en Række vigtige Opgaver paa national Basis, dersom de overhovedet skulde løses. Erfaringen viste, at Enkeltstaterne var overordentlig utilbøjelige til at foretage Foranstaltninger, som kunde stille deres Industri og Handel eller anden Virksomhed ringere i Konkurrencen med mindre fremskredne Nabostater. Kongressens Flertal maatte derfor i Reglen gaa den Omvej, at man — iøvrigt tit paa særdeles behændig Maade — udnyttede de Muligheder, som Forfatningen giver Kongressen til at optræde, for derigennem indirekte at fremkalde store Virkninger i den tilsigtede Retning paa Omraader, hvor en direkte Indgriben vilde have betydet en Krænkelse af Enkeltstaternes Rettigheder. Tæller man op, hvordan Stemmerne har staaet i de Retssager, der angik de vigtigste af den nye Lovgivnings Bestanddele, viser det sig, at af ialt 14 Sager var der 8, hvor Stemmerne stod 5 mod 4,

een, hvor de stod 6 mod 3, og kun i 3 Tilfælde var der Enstemmighed. I ikke mindre end 13 af de 14 Sager stemte konstant følgende 4 Dommere imod Loven: McReynolds, Butler, Sutherland, samt endelig Van Devanter, som jo nu har trukket sig tilbage og er blevet erstattet af den af Roosevelt udnævnte Dommer Black¹⁾. Det er sikkert ikke noget Tilfælde, at det netop var disse samme 4 Dommere, som i saa skarpe Vendinger, f. Eks. i Guldklausulsagerne, havde vendt sig saavel mod Lovens Forfatningsmæssighed som mod deres 5 Kolleger, som ogsaa stemte imod Forfatningsmæssigheden af f. Eks. National Labor Relations Act fra 1935 (Wagner-Loven) eller Agricultural Adjustment Act, skønt disse Love fortolkningsmæssigt angik vidt forskellige Omraader af Forfatningen og kun havde eet tilfælles, materielt set, nemlig en Begrænsning i de nedarvede individualistiske Grundsætninger. »Wagner«-Loven, der var blevet vedtaget som Erstatning for den oprindelige NRA, efter at denne eenstemmigt var kendt ugyldig i 1935, ansaas — efter stor Spænding om Udfaldet — af Flertallet (5—4) for forfatningsmæssig, fordi dens Bestemmelser, rettet imod Arbejdsgivernes mangeartede Forsøg paa at forhindre Arbejdernes Organisationsbestræbelser, laa indenfor Kongressens Lovgivningsomraade, forsaavidt som Arbejdsuroligheder havde tilstrækkelig direkte Indflydelse paa det frie Forløb af mellemstatlig Handel. Men det var altsaa kun Flertallet af Dommerne, der fandt, at der forelaa en saa stærk Forbindelse med mellemstatlig Handel, at Kongressen kunde tage Affære. Dommer McReynolds, som læste Mindretallets Votum, var ikke af denne Opfattelse. Han sagde nemlig, at en mere fjern og indirekte Forstyrrelse af mellemstatlig Handel og en mere oplagt Krænkelse af Rettigheder, beholdt Enkeltstaterne, var det vanskeligt, om ikke umuligt at forestille sig. Den berømte Agricultural Adjustment Act tilsigtede at begrænse Overskudsproduktionen af Landbrugsprodukter ved at financiere en frivillig Erstatningsordning til Landbrugerne (derunder de mange Bomulds- og Tobaksdyrkere) ved Hjælp af en

¹⁾ Butler har i Januar 1938 trukket sig tilbage, hvorefter Roosevelt har udnævnt Stanley Reed.

Skat, som paalagdes den, der første Gang forarbejdede Produktet. Loven blev som bekendt anset for forfatningsstridig, og det skete med 6 Stemmer mod 3, da foruden de 4 konstant opponerende Dommere, baade Chief Justice Hughes og Dommer Roberts stemte imod Lovens Forfatningsmæssighed, førstnævnte, efter hvad der undertiden siges, alene fordi han frygtede den Stemning, en 5—4 Afgørelse i en saa vigtig Sag vilde fremkalde. Flertallets Begrundelse var, at Lovgivningsmagten havde benyttet sin Skattepaalægningsret paa en Maade, som ganske vist maatte siges at omfattes af Forfatningens Hjemmel til at paalægge Skatter til almene Velfærdsformaal, men som dog var ulovlig, fordi den gjorde Indgrib i Enkeltstaternes Omraade. Dommerne Brandeis, Cardozo og Stone kunde ikke se rettere, end at dette ikke alene var Omstødelsen af et kæmpemæssigt Projekt til Hjælp for Millioner af Mennesker, men ogsaa en »martret« Forfolkning af Forfatningen (a tortured construction of the constitution).

Brandeis, Cardozo og Stone har i det hele været de Dommere, der stadig har været sympatisk indstillet overfor Reformlovgivningen. Chief Justice Hughes og Roberts hørte til, hvad man kalder de »tvivlsomme«. I det hele var og er de enkelte Højsteretsdommeres sociale Indstilling efterhaanden i Amerika blevet et Problem af, hvad man har kaldt »national Interesse«. Det har derfor heller ikke kunnet undgaas, at de enkelte Dommeres politiske Anskuelser og Fortid har været gjort til Genstand for offentlig Drøftelse, som forekommer højst ejendommeligt efter europæiske Begreber og til Tider rent ud forargelig, som da man f. Eks. i et Pro-Roosevelt Organ kunde se Afbildninger af Chief Justice Hughes siddende i en Trapez, hvilket symboliserede hans Svingen frem og tilbage mellem Modstand mod og Sympati for Reformlovgivningen, eller da man kunde se indgaaende Beskrivelser af Dommer Butler's og Dommer Robert's tidligere Virksomhed som Sagfører for de store Selskaber, ledsaget af Betragtninger over deres Holdning, da de kom til at deltage i Paadømmelsen af Sager vedrørende de samme Selskaber. Mange Anledninger til Bemærkning har det naturligvis ogsaa givet, at Dom-

merne — uddannelsesmæssigt og socialt — tilhører et bestemt Milieu.

Hvad man end vil mene herom, nægtes kan det ikke, at det i de sidste Aar har været til en vis Grad muligt bestemt at forudsige, hvordan de enkelte Dommere vilde stemme i visse Arter af Sager, fordi det blev mere og mere klart, at 4 af Dommerne saa decideret var, hvad man med en europæisk Terminologi kalder konservative — der var mange, der brugte Udtrykket reaktionære — og omvendt i hvert Fald 3 af Dommerne var liberale. Da f. Eks. fornylig Sagen mod en kommunistisk Negeragitator, som var blevet dømt til 17 Aars Fængsel i Georgia for statsfarlig Virksomhed, endelig naaede op for Højesteret, blev han frifundet med 5 Stemmer mod 4, fordi den Lov, hvorefter han var blevet dømt, og som forøvrigt stammede fra Tiden kort efter Borgerkrigen, blev anset for forfatningsstridig, fordi den gjorde for stort Indgreb i den personlige Frihed; men de 4 Dommere, der stemte imod denne Afgørelse var McReynolds, Sutherland, Butler og VanDevanter.

Interessant er det ogsaa at se, hvordan rene Fortolkningsspørgsmaal, der ligger helt udenfor det forfatningsmæssige Omraade, har afspejlet Dommernes politiske Opfattelse. I Sagen om den føderale Fordeling af elektrisk Energi i Tennessee-Dalen fandt en af Dommerne, McReynolds, at dette var helt forfatningsstridigt, 4 af Dommerne, Butler, VanDevanter, Sutherland og Hughes, at det laa indenfor Forfatningens Kompetence til at regulere de sejlbare Floder, og endelig 4 af Dommerne, Brandeis, Cardozo, Roberts og Stone, at Sagen burde have været afvist, fordi de Aktionærer i det private Selskab, som Administrationen havde tvunget til at kontrahere med sig om Fordelingen, slet ikke havde en saadan direkte Forbindelse med Spørgsmaalet, at de kunde optræde og procedere paa, at Loven var forfatningsstridig.

Naar en saa stærk Brydning mellem de politiske Opfattelser har kunnet finde Sted uden fuldstændig at undergrave Respekten for et saa fundamentalt Organ i De Forenede Staters Opbygning, som Højesteret er, saa hænger det sikkert sammen med, at Troen paa Domstolen som en upartisk Fortolker af den forud eksisterende Ret er saa uhyre rodfæstet i den almindelige Bevidsthed i

Amerika som andetsteds. Jeg tror heller ikke, man kan paastaa, at de enkelte Dommere altid har været sig bevidst, at de ved deres Fortolkning lod sig lede af deres personlige Anskuelser. Da Præsident Roosevelt i Foraaret 1937 fremsatte sit Forslag om at udvide Antallet af Højesteretsdommere, var det forbavsende at se, hvor mange, der for Alvor dristede sig til at hævde, at Højesterets eneste Opgave var og blev at anvende og fortolke den nedarvede Ret og Forfatningen objektivt. Præsidenten for den amerikanske Bar-Association, som repræsenterer alle de fremstaaende (men langt fra de fleste) amerikanske Sagførere, erklærede i en kraftig Tale imod Præsident Roosevelts Forslag: »Enhver ved, at det ikke er Domstolens Funktion at beskæftige sig med Fornuftigheden eller Ufornuftigheden af Lovenes Indhold Hvad Domstolene prøver, er Lovgivningen i Lys af Forfatningen. Hvis den finder, at de Friheder, som tilkommer Folket, er krænket, erklærer Domstolen Lovgivningen for forfatningsstridig, men med Lovgivningen som saadan eller dens nuværende Betydning har Retten intet at bestille«. En Avis-Indsender, hvis Indlæg ved et Tilfælde blev optaget netop den Dag, da »Socialreformen« blev opretholdt med 5 Stemmer mod 4, erklærede f. Eks.: »Politiske Idéer, gamle eller ny, vedkommer ikke Retten. Det er Domstolens Opgave at anvende Landets Lov paa faktiske Konfliktspørgsmaal. At hævde noget andet, afslører en komplet Misforstaaelse af vort judicielle System og dets Funktion«.

Men naturligvis har det ikke manglet paa Udtryk for en anden Opfattelse. Selv den nuværende Chief Justice Hughes har en Gang sagt: »Vi lever under en Forfatning, og Forfatningen er, hvad Dommerne siger, den er«. Allerede Præsident *Theodore Roosevelt*, der havde bitre Erfaringer med Domstolens, specielt Højesterets, Holdning overfor Arbejderbeskyttelseslovgivningen og Trustlovgivningen, udtalte i et Budskab til Kongressen i 1908: »Det er Dommerne, der er Hovedlovgiverne i vort Land, og de er det ofte, fordi de er det sidste Sæde for autoritativ Fortolkning. Hver Gang de fortolker Begreber som Aftale, Ejendomsret, velerhvervede Rettigheder, *due process of law* eller Frihed, indfortolker de nødvendigvis i Loven Dele af et social-filoso-

fisk System, og da en saadan Fortolkning er grundlæggende, virker den bindende paa al Lovgivning. Domstolenes Afgørelser om de økonomiske og sociale Spørgsmaal afhænger af deres økonomiske og sociale Filosofi, og med Hensyn til fredeligt Fremskridt for vort Folk i det 20. Aarhundrede, vil vi komme til at skylde de Dommere mest, som hylder en økonomisk og social Filosofi, som tilhører det 20. Aarhundrede, og ikke en forlængst udlevet Filosofi, som i sig selv var et Produkt af primitive økonomiske Betingelser«. Men denne Udtalelse vakte naturligvis en Storm af Kritik. Man sagde, at den røbede Uvidenhed om Domsafsigelsens Natur.

De Forenede Staters Attorney-General sagde i sit Indlæg til Senats-Komitéen, der var nedsat for at overveje Præsident Roosevelts Retsreformplan, bl. a. følgende: »Forfatningen forbyder ikke Afskaffelse af Sweat-Shops eller Fjernelse af Produkter af Børnearbejde fra mellemstatlig Handel eller Brugen af Skattepaalægningsretten til Fordel for Landbruget. Forfatningen siger ikke et Ord om disse Emner, men i hvert af dem har den afgørende Stemme af en eller to Dommere tilintetgjort Kongressens Vilje, tilsidesat Præsidentens Samtykke til Loven, nægtet at tage Hensyn til de andre Dommeres magtfulde Argumenter og gaet imod den overvejende Folkemening«.

En juridisk Professor ved det ansete Yale-Universitet sagde i Anledning af Meningsudvekslingerne om Roosevelts Plan: »De Forenede Staters Højesteret frembyder ikke Billedet af en upartisk Domstol. Den har mistet Tilliden fra store Dele af den amerikanske Offentlighed, fordi den repræsenterer to indbyrdes uforenelige Grupper, som svinger frem og tilbage i Overensstemmelse med 1 eller 2 Mænd Mening . . . Den virkelige Strid her er Striden mellem praktisk *common sense* og *moral mysticism*«.

Jeg begyndte med at nævne, at Forholdene i Amerika har ligget særegent paa dette Omraade, Jeg tror dog paa den anden Side ikke, man kan hævde, at de Problemer, der har naaet deres foreløbige Klimaks i Amerika i de seneste Aar, er saadanne, at enhver Parallel med den Udvikling, der kunde tænkes at komme herhjemme, paa Forhaand maa afvises. Vi har i Danmark en Grundlov, der sætter Grænser for Lovgivningsmagten, og denne

Grundlovs Regler kan i Praksis vanskeligt ændres. Der sidder i Øjeblikket en Forfatningskommission, som kunde tænkes at foreslaa visse Regler, f. Eks. om den Myndighed, som Lovgivningsmagten kan delegere til Administrationen. Vi har fornylig faaet indført Regler, hvorefter dissentierende Vota kan offentliggøres ogsaa i Højesteret.

Endelig kan jeg nævne, at man ogsaa herhjemme fra har Udtalelser om, at det personlige Element i Domstolene kan spille den afgørende Rolle. Daværende Højesteretsjustitiarius Niels Lassen sagde i 1911 som Forsvar for den angrebne Holdning Højesteret havde indtaget til Provisorielovene: »Naar Lovene lader de dømmende i Stikken, er disse henviste til at følge deres egne politiske Overbevisninger om, hvad der vil baade Landet bedst«.

Men selv om man vel nok foreløbig maa have Lov at sige, at Forholdene i Amerika ogsaa paa dette Omraade ligger os fjernt, saa er det maaske ikke for meget at hævde, at et nøjere Studium af den Udvikling, der har fundet Sted i et saa stort og i mange Retninger fremskredent Samfund som det amerikanske, har sin store retsvidenskabelige Interesse, fordi den belyser et Spørgsmaal af fundamental Betydning for Forstaaelsen af et af de centrale Problemer i Retslæren, nemlig *Domsafgørelsens Tilblivelse*. En Klarhed over Domsafgørelsens Natur er, saa vidt jeg kan se, ogsaa den nødvendige Forudsætning for en klar Forstaaelse af Domstolenes statsretlige Stilling. Denne Stilling afhænger nødvendigvis af Domstolenes Herredøme over Loven, og de Motiver, der bestemmer dem ved deres Udøvelse af dette.

Jeg har gennem en Række Eksempler søgt at vise, hvad dette kan betyde i Praksis. Det er ganske vist rigtigt, og det gælder ogsaa i U. S. A., at Lovordene kan være saa klare, at den fundamentale samfundsmæssige Nødvendighed af ikke at nedbryde Sprogets Betydning som Led i Retsreglernes Virkeevne, leder Domstolene til een og kun een Løsning; men selv her maa vi være klare over, at det, vi synes er klar »sproglogisk Logik«, ofte ubevidst er farvet af vor Opfattelse af hvilken Forstaaelse, der er den ønskelige. Og saa snart Lovordene er uklare, saa snart vi kun har Lovgivningens eller Grundlovens »Aand« at holde os

til, i samme Øjeblik opstaar der Mulighed for Konflikt. Specielt gælder dette, naar Loven eller Grundloven af praktiske Grunde vanskeligt kan ændres. I saa Tilfælde bliver det Domstolene, der gaar af med Sejren, saa længe de da virkelig er uafhængige, og Resultatet bliver den statsretlige Anomali, — at Domstolene med deres faa Mænd faar Overvægten over de øvrige Statsorganer. Vi maa i saa Fald bøje os for den øverste Domstols Mening, selv hvor maaske kun en enkelt Stemme kan gøre Udslaget. Nogle vil finde dette gavnligt som stabiliserende Element i Samfundsudviklingen, naturligvis navnlig hvis de billiger den politiske Opfattelse, Dommerflertallet udtrykker. Og sikkert er det, at det har en vis Værdi ikke for stærkt eller for pludseligt at rokke ved Menigmænds Forestilling om, at Domstolene er et upolitisk Organ, hævet over politisk Strid og uden andre Motiver end de rent retlige. — Men muligt er det ogsaa, at den fremtidige Udvikling i højere Grad vil blive præget af de Erfaringer, som man i de seneste Aar har gjort paa dette Omraade.

Det har ikke været min Hensigt at komme med nogen Art af Forslag til at bilægge mulige Konflikter, som dette Problem indebærer. Jeg har alene søgt at give et Bidrag til Belysning af Spørgsmaalet om Domstolenes statsretlige Stilling, ikke ved abstrakte Spekulationer, men ved enkelte Eksempler fra en Undersøgelse af det Erfaringsmateriale, som Forholdene andetsteds kan give.

D i s k u s s i o n :

Dr. jur. *Alf Ross* fremhævede, at Domstolene i U. S. A. magtpolitisk indtager en Særstilling. En af Grundene hertil er de naturretlige Synspunkters Indflydelse; for den jævne Amerikaner staar Konstitutionen som en Aabenbaring af naturlige Principper, hvis uændrede Bestaaen overvaages af Domstolene. Konstitutionen styrker yderligere Domstolenes Stilling ved at henlægge de vigtige Spørgsmaal om Afgrænsningen mellem Unionens og Enkeltstaternes Kompetence til disse.

Taleren sluttede sig til Indlederens Opfattelse, at Domstolene gennem deres Afgørelser skaber Ret og ikke blot erkender en forud bestaaende Ret. Dette har, paa Grund af Domstolenes sær-

lige Stilling, netop været klart erkendt i U. S. A. og er for Eks. udtrykt hos en amerikansk Forfatter, der bestemmer gældende Ret som de Regler, Domstolene fastsætter ved Retsanvendelsen, altsaa navnlig Højesterets Fortolkning.

De amerikanske Forhold kan — selv om de virker grelle — ogsaa belyse Forholdene herhjemme; i enhver Retsafgørelse vil Dommerens almindelige Samfundsopfattelse spille ind.

Højesteretssagfører *Karsten Meyer* mente, at Grunden til den amerikanske Højesterets Position er den almindelige Tillid til dens Ubestikkelighed. Iøvrigt er Højesterets Afgørelser af tvivlsomme Spørgsmaal af langt mindre Betydning for den almindelige Retsopfattelse end Underretternes Afgørelser af Dagliglivets Retstilfælde.

Sekretær *Niels Arup* fremhævede, at den amerikanske Højesterets Historie gik tilbage til de engelske Koloniers Tid, hvor privy council fungerede som øverste Domsmyndighed; herfra stammer den amerikanske Opfattelse af Højesteret som absolut uafhængig og ubestikkelig.

Den amerikanske Udvikling viser Faren ved at give Domstolene for stor Uafhængighed.

Indlederen havde derefter Ordet for nogle supplerende Bemærkninger.

NATURFREDNING OG EJENDOMSRETTEEN.

(Foredrag af Dommer *John Knox* den 29. November 1937).

Naturfredning er et forholdsvis moderne Fænomen. Saa længe Menneskene ikke havde klumpet sig saa tæt sammen som nu, og saa længe Trangen og Lysten til at udnytte Jorden mest muligt ikke var saa intensiv, fordi der var Plads nok, fredede Naturen sig selv. Endelig er den dybe Glæde ved Naturskønhed og Bevidstheden om, at Fred og Frihed i Naturen, i Skov, ved Strand og ved Sø er et Kulturelement af Rang, en saare vigtig Faktor for Almenvellet, en Befordring af Folkets Sundhed og Frihed, en forholdsvis ny Erkendelse. For godt et halvthundrede Aar siden begyndte man at lovgive om disse Forhold, og Bevægelsen tog hurtig Fart. Lettest gaar det selvfølgelig i de Lande, som har mere end Plads nok, som har de store mægtige Omraader i Fjæld og Lier og andre Naturomraader, som ikke lader sig opdyrke eller økonomisk udnytte, disse Omraader har ingen Handelsværdi af nævneværdig Betydning, Fredning, Bevaring i den oprindelige af Naturen og Naturens voldsomme Kræfter skabte Tilstand møder ikke Modstand og lader sig uden Udgifter eller med ringe Udgifter gennemføre. Derfor ser man ogsaa, at der i U. S. A., i Norge, i Sverige, i Sydafrika og formentlig ogsaa i Schweiz og andre Bjærglande fredes mægtige Nationalparker som Yellowstone Parken, der skal være større end Fyn, Grad Canyon Reservatet, den kendte mægtige Naturpark i Sydafrika og mange andre, og disse Omraader fredes saaledes, at baade Fauna og Flora opretholdes. Der vogtes nøje over, at der ikke sker Brud paa Fredstilstanden, om fornødent hegnes, og der sørges for, at Adgang til Omraaderne kun sker ad Veje, der holdes under Op-syn. I Yellowstone Parken er der ansat Forstvæsen og stort Po-

liti, og der findes endog en særlig og hurtigt virkende Domstol. Jagt tillades kun mod Afgift og efter Licens, der begrænser Skydningens Omfang og Ofrenes Art, Staten har ladet indrette særlige Hoteller med Bjælkehytter til Gæsterne og med ansatte Cowboys, der møder med Heste til Gæsternes Benyttelse og vejleder dem. Eruptionerne — Geyserne — springer, som Naturen byder det, de varme Dyndkilder flyder og Fauna og Flora er i Ro og udvikler sig efter Naturens Bud, men aves selvfølgelig kyndigt i paakrævet Omfang, Elsdyrene gaar frit og fredeligt om, og Bjørnene er saa talrige og saa tamme, at enhver Automobilist antastes af dem, kun naar de har Unger, kan det hænde, at de er gnavne og utilgængelige, alvorlige Beskadigelser forvoldt af Bjørnene er ganske overordentlig sjældne. Etableringen af den fredede Park har sikkert ikke medført Udgifter, men Sikringen og Opretholdelsen af den fredede Tilstand koster selvfølgelig mange Penge, jeg antager ikke, at Parken kan bære sig selv, den er, saa vidt jeg ved, under federalt Eje og Tilsyn, og man finder det formentlig ganske i sin Orden, at Samfundet bringer Ofre for Opretholdelse af en Seværdighed af allerførste Rang og med en enorm Tiltrækningskraft.

Ganske anderledes ligger Forholdene her hjemme i vort lille Land, hvor snart hver Tomme Jord er dyrket eller udnyttet, hvor den fri Hede snart er en Saga blot, hvor Aaer reguleres og udnyttes og hvor Engdrag og Moser inddiges, afvandes og forvandles til dyrkbare ofte frugtbare Arealer. Nationalparken lader sig næppe etablere i Danmark, højst beskedne Fuglereservater til forhaabentlig Glæde for Fuglene og deres mange Venner, og de forholdsvis beskedne Fredninger, som kommer til Behandling hos Fredningsmyndighederne, møder næsten uvægerlig Modstand, som kun lader sig overvinde eller pacificere ved Erstatning i klingende Mønt. Kollisionen mellem Naturfredningen og Ejendomsretten opstaar straks og afføder Erstatningskrav, der ofte er eksorbitante og urimelige, og som ikke sjældent har hindret Gennemførelsen af paakrævede Fredninger. Efter at et privat Udvalg, hvori afdøde Overretssagfører Amdrup saa vidt mig bekendt var en drivende Kraft, havde udrettet et fortjenstfuldt Arbejde i Fredningssagens Tjeneste, blev i 1911 Danmarks Naturfrednings-

forening stiftet, som i Aarenes Løb har vokset sig meget stor, som har Lokalkomitéer over hele Landet, som har udført et mægtigt Arbejde under dygtig maalbevidst Ledelse, og som særlig gennem den ny Naturfredningslov af 1937 har faaet en Betydning og en Indflydelse, som man ikke kommer udenom. Først i 1917 fik vi en Naturfredningslov, hvortil Bureauchef, Overretssagfører Friedrichsen efter Opfordring havde udarbejdet det første Udkast selvfølgelig efter udenlandsk Mønster. Dog bør med Hæder og Anerkendelse nævnes vor ærværdige gamle Skovforordning af 1805, som uden at være en Fredningslov i Realiteten og vel at mærke uden Erstatning gennemførte den mest betydningsfulde Naturfredning, vi overhovedet kender i Danmark. Efter Loven af 1917 saavel som efter Loven af 1937 kan Fredning iværksættes med Hensyn til Omraader, som paa Grund af deres Skønhed, Beliggenhed eller Ejendommelighed har væsentlig Betydning for Almenheden. Loven af 1937 tilføjer »derunder Omraader, som paa Grund af Udsigter, Beplantninger, Træer, Trægrupper, Stengærder, levende Hegn eller lignende har saadan Betydning«. Endvidere med Hensyn til Omraader, Planter, Dyr samt geologiske Dannelser, hvis Bevarelse af naturvidenskabelige, undervisningsmæssige eller historiske Hensyn er af væsentlig Interesse. Yderligere kan der af Hensyn til Befolkningens Friluftsliv aabnes Adgang for Offentligheden til at færdes i Naturen særlig i Skove og langs den udyrkede og for Plantevækst blottede Strandbred. Endelig er der efter begge Love Hjemmel for, at vedkommende Minister — nu Statsministeren — efter Indstilling af Naturfredningsraadet kan træffe Bestemmelse om Fredning af Arter eller Samfund af Planter og Dyr samt geologiske Dannelser, og efter Loven af 1937 § 2 er alle jordfaste Fortidsminder i sig selv fredede.

Fredningsmyndighederne er som bekendt Fredningsnævne, 1 for hver Amtsraadskreds med en Dommer som Formand samt det for hele Landet fælles Overfredningsnævn. Der er derhos oprettet et sagkyndigt Naturfredningsraad, der dog ikke træffer Afgørelser, men udøver consultativ Virksomhed, og endelig er der ved en Lov af 1922 indført en Taksationskommission, som paa Overfredningsnævnets Foranledning træffer Bestemmelse om

tilkendte Erstatningers Omfang. Før Loven af 1937 havde Taksationskommissionen den ganske irrationelle Stilling, at den afgjorde ikke alene Spørgsmaalet om Erstatningens Størrelse, men hele Erstatningsspørgsmaalet, ogsaa hvorvidt der skulde gives Erstatning.

Det springende Punkt i alle de Fredningssager, som drejer sig om noget, er næsten altid Erstatningen og navnlig Erstatningens Størrelse, den menneskelige Begærlighed er uden Grænser, og det Areal, som man af Hensyn til den sigtede Fredning ønsker at lægge Baand paa, viser sig altid efter Ejeren Formening at være det dyreste og mest dyrebare, han ejer, det eneste værdifulde, det, hvis Udnyttelsesmuligheder frembyder de mest lokkende, værdifuldeste Udsigter, ligesom det er en almindelig erfaring og bekræftet Kendsgerning, at den Høne, som bliver kørt over og dræbt paa Landevejen, uvægerlig er en Præmiehøne af særlig stor Værdi. Beslægtet hermed er den efter en Ulykke altid optrædende Erstatningspsychose efter Traumat, som stedse er langt mere haardhændet i sin Udstrækning og Varighed end selve Traumat, og som først helbredes, naar Erstatningsspørgsmaalet er endeligt ordnet og afgjort. Der er naturligvis hæderlige Undtagelser, hvor Ejere højsindet og uselvsk frivillig freder værdifulde Omraader uden Tanke paa Erstatning, men Reglen er den, at Erstatningshungeren paa et vist Tidspunkt altid stikker Hovedet frem, og ofte har dette Hoved et grimt og graadigt Ansigt, og Erstatningssygen er smittende, naar Peter har faaet Erstatning, vil jeg ogsaa have Erstatning, og jeg har været ude for, at en Sag helt har maattet opgives, fordi en enkelt Interessent ikke har været til at formaa til at opgive sit Erstatningskrav, og de andre kun har villet renocere under Forudsætning af, at alle renocerede. Kollisionerne med den hellige, ukrænkelige Ejendomsret har en rig Tumbleplads i Naturfredningssager, og det er ganske naturligt, at det Spørgsmaal er taget op til Drøftelse, hvorvidt og i hvilket Omfang Naturfredning berettiger til Erstatning, og hvilke positive Lovregler der findes angaaende dette Forhold. Det er jo nemlig ikke saaledes, at Ejendomsretten er et absolut fast afgrænset og til alle Tider bestemt fastslaet Begreb, Ejendomsretten er som de fleste andre Rettigheder et i høj Grad rela-

tivt Begreb, af hængigt af de til de forskellige Tider herskende Samfundsopfattelser og Samfundsforhold, af geografiske, klimatiske og kulturelle Forhold, og hvad vi end mener om Ejendomsretten, og selv om vi ikke deler Opfattelsen, at »le propriété c'est la vole«, kan vi vist alle være enige om, at Ejendomsretten efterhaanden er bleven et temmelig gennemhullet Begreb. En dygtig ung Jurist havde nylig nogle interessante Artikler i Berlingske Tidende om de i U. S. A. grasserende Strejker, hvor de strejkende efter fransk Mønster blev siddende eller liggende i Fabrikken, Magasinet eller Miner, hvor de havde arbejdet og nedlagt Arbejdet, og hvorfra de vægrede sig ved at fjerne sig trods Opfordring fra Ejerne. At Ejendomsretten har været grovt krænkert, vilde vi vel anse for utvivlsomt, og Fabrikernes Ejere havde ej heller større Vanskeligheder ved at opnaa Retskendelse for, at Arbejderne skulde fjerne sig fra Fabrikernes Lokaler, men Arbejderne fjernede sig ikke, de blev i Lokalerne, lod sig bringe Mad, men øvede ikke Hærværk af nogen Art, de blev, hvor de var, og optog ikke Arbejdet, men appellerede Retskendelsen og fastholdt deres Krav, og man saa nu til sin store Forbavselse, at der fra flere Hold i Pressen ytredes Tvivl om, hvorvidt Retskendelsen vilde holde ved Appeldomstolen; man argumenterede med, at Forholdene nu havde ændret sig saa meget, idet det ikke længere var bestemt paaviselige, fysiske Personer, der var Ejere af Fabrikkerne, men store Selskaber og Sammenslutninger, der fortonede sig i Skyerne i det ubestemte; Arbejdernes — deres Fagsammenslutningers — Krav om Medbestemmelsesret ved Virksomhedens Drift kunde ikke paa Forhaand ubeløst sættes til Side som ganske urimelige og ubeføjede, og det var derfor ikke paa Forhaand givet, at deres Forbliven paa Arbejdsstedet, hvor de ikke ødelagde eller hærgede, men kun vægrede sig ved at arbejde, før de fik deres Krav opfyldte, kunde karakteriseres som en Retskrænkelser. Den eksekutive Myndighed var højst lunken i sine Bestræbelser for at gennemføre Retskendelsen med Magt og navnlig ikke lysten efter at sætte Militærmagten ind paa at drive Arbejderne ud, og saavidt jeg ved, sluttede forskellige af Sagerne med, at Arbejderne og Arbejdsgiverne, Fabriksherrerne, sluttede Forlig, hvorefter Arbejderne genoptog Arbejdet. Hvilke Konse-

kvenser en saadan Afgørelse vil kunne medføre, lader sig vel ikke sige, men nok ane.

Grundlovens § 80 hjemler som bekendt, at Ejendomsretten er ukrænkelig, og at Afstaaelse kræver Lovhjemmel og kun kan gennemføres, naar Almenvellet kræver det, og da mod fuld Erstatning. Det antages imidlertid ikke og har aldrig været antaget, at ethvert Indgreb i Ejendomsretten, ethvert Baand, der lægges paa den fri og uhindrede Udnyttelse af Ejendomsretten, skulde falde ind under Grundlovens Bestemmelse og derfor kun skulde kunne gennemføres mod fuld Erstatning. Ikke uvæsentlige Indskrænkninger, som kan have betydelig økonomisk Interesse for Ejeren, har altid været betragtet som en Regulering af Ejendomsretten, ikke som en Afstaaelse og derfor ikke medførende Erstatningsret. Samfundet har altid ment sig berettiget til af Hensyn til Almenvellet at trække Grænser for Udnyttelse af Ejendomsretten, lægge Baand paa Ejendomsretten enten gældende alle Ejendomme eller dog visse Grupper af Ejendomme, og disse Baand, disse Byrder har Ejerne maattet finde sig i at bære, uden at der var Tale om at yde dem Erstatning. Paa den grundlovgivende Rigsforsamling gik Kravet om Ejendomsrettens Beskyttelse ret glat igennem, man ansaa det i Almindelighed for givet, at Ejendomsretten var af en saa fundamental Betydning, at den absolut maatte beskyttes efter Grundlovens Bud, men mærkeligt nok ses Spørgsmaalet om Udstrækningen af Begrebet, Spørgsmaalet om Regulering i Modsætning til Afstaaelse aldeles ikke at være drøftet. Som Love, der medfører Indgreb i Ejendomsrettens Udøvelse, uden at der gives Erstatning, kan nævnes Loven af 1906 om Kystfredning, Loven af 1922 om Vedligeholdelse af Kirker og Lov 12. Marts 1918 om Bygningsfredning; endvidere kan naturligvis nævnes hele Landbolovgivningens, Udstykningslovgivningens og Krigstidens Restriktioner med Forbud mod Beboelsesbygningers Nedrivning. Loven om Bygningsfredning, som jo oprindeligt var tænkt tilvejebragt i Forening med en Lov om Naturfredning og først paa Rigsdagen udskiltes til særlig Behandling, rammer paa ingen Maade alle gamle Bygninger, men kun Bygninger af historisk eller kunstnerisk Værdi, og det ved Loven paalagte Baand, der kan være overordentlig økonomisk byrde-

fuldt, men ikke medfører Erstatningskrav, rammer saaledes kun en meget begrænset Kreds af Bygninger og Ejere, og der finder en Udvælgelse af Ofrene Sted. At dette Indgreb kan ske, uden at der ydes Erstatning, idet man hævder, at der ikke finder nogen Afstaaelse, men kun en Regulering Sted, er fra autoritativ Side forsvaret med, at Udvælgelsen paa Forhaand er objektivt fastlagt in abstracto, kun maa det kræves, at Udvælgelsen sker efter objektivt saglige Skelnemærker, og at den foretages af den højeste, den bedste opnaaelige Sagkundskab. Som Love om beslægtede Forhold, hvor der ydes Erstatning, kan nævnes Byplanloven af 1925, Loven om Byggelinier af 1928 og Loven om Færdsels-sikring af 1930 (Vejkryds og Vejsving). Disse Indgreb er, siger man, mere af teknisk Art, medens de andre ikke Erstatning medførende Indgreb mere skyldes kulturelle Hensyn. Hvorledes stiller Sagen sig nu med Hensyn til Naturfredning? Paa Forhaand synes de Krav, som man stiller, for at Grundlovens § 80 skal være anvendelig, for at der kan siges at foreligge en Afstaaelse, at være opfyldte. Indgrebene rammer ikke alle Ejendomme, men kun særlig dertil udsete Omraader, og det er en offentlig Interesse, Almenvellet, der kræver Indgrebene. Det er de samme Hensyn, som gør sig gældende i de foran anførte Love om Færdsels-sikring, om Byggelinier og Byplaner, som alle opererer med Erstatning, og en bekræftende Besvarelse af Spørgsmaalet om Erstatning skulde derfor paa Forhaand synes givet for saa vidt Naturfredning angaar; men hvad siger Loven om Spørgsmaalet? Det maa i denne Forbindelse erindres, at Lovene om Naturfredning ikke udelukkende drejer sig om Naturens Fredning, for saa vidt man ved Fredning forstaar Bevarelse af Naturen i den foreliggende, den af Naturen og Naturens Kræfter skabte Tilstand. Om Fredning i denne Forstand handler Lovens § 1, første Stykke, medens den allerede i 2. og 3. Stykke, og i § 21 den ny Lov § 23 omhandler Befolkningens Adgang til Færdsel i Naturen specielt ved Strandbredderne, hvad der efter Omstændighederne forudsætter Indgreb i den bestaaende Tilstand. Endvidere omhandler Lovens § 1, 1. Stk., Fredning af Planter og Dyr samt geologiske Dannelser, hvad der næppe kan kaldes Naturfredning i streng Forstand, og endelig indeholder Lovens § 19 ny Lovs § 13 Regler

om Forbud mod Friluftsklamer, altsaa Indskrænking i Retten til at benytte sin Ejendom til Reklamebrug. Ogsaa Lovens § 5 ny Lovs § 13 om, hvad anordnet Fredning kan gaa ud paa, viser decideret, at man gaar ud over, hvad der i streng Forstand kan karakteriseres som Naturfredning, og det er derfor paa Forhaand sandsynligt, at Spørgsmaalet om Erstatning ikke besvares ens i de forskellige Tilfælde, hvad der ogsaa viser sig at være rigtigt. I Lovens § 1, 1ste Stk., indeholdes intet som helst om Erstatning, i 2. Stk. om Aabning af Adgang til at færdes i Naturen hjemles fuld Erstatning — Ordet »fuld« er indsat paa Rigsdagen — i § 21 ny Lovs § 23 gives kun Erstatning for »bestemt paaviselig« Skade, altsaa saaledes, at Bevisbyrden for, at der er lidt Skade, lægges paa den Erstatning krævende, og endelig udelukker Lov 1917 § 19 udtrykkelig Erstatning for Reklameforbud, hvad der i Loven af 1937 § 30 er forstærket til, at al Friluftsklame udenfor Gader, Veje og Pladser i Byer og bylignende Bebyggelser er forbudt, og at bestaaende Friluftsklamer udenfor Byer m. v. skal fjernes inden 1 Aar efter Lovens Ikrafttræden. Endelig indeholder Loven af 1937 meget vigtigt og stærkt omdebatterede Bestemmelser om Fredning eo ipso, Fredning efter Lovens Bud uden særlig Kendelse derom. Dette gælder Lovens § 2, der freder alle jordfaste Fortidsminder, uden at der gives Erstatning, og jeg har i min Virksomhed været ude for hæftige Beklagelser fra Ejere, hvem denne Bestemmelse højt sandsynligt vilde berøve nærliggende Udsigter til fordelagtig Realisation af Byggegrund uden Erstatning. De anførte, at hvis de havde været lidt tidligere paa det med Udstykning, vilde de, om Højene var blevet fredede, ikke have været udelukkede fra at opnaa Erstatning, og jeg fik dem kun nødtørftigt pacificerede ved at love at udvirke Fredningsnævnets Anbefaling paa Andragende om Lettelse af Skatter, som var paalignede uden Hensyn til den ny Bestemmelse i Loven af 1937 om Fortidsminder. Endvidere maa anføres de meget indgribende Bestemmelser i Lovens § 25 om Indskrænking i Retten til at bebygge Arealer indenfor en Afstand af 300 m fra Skov og 100 m fra de for Græsvækst blottede Strandbredder, alt uden Erstatning. Skovbestemmelsen har vakt uhyre Furore blandt Skovejere, Sager om Indhentelse af Fredningsnævnets Dispensa-

tion er allerede meget talrige, og Bestemmelsens Grundlovmæssighed vil, efter hvad en Majoratsbesidder har meddelt mig, blive søgt prøvet ved Højesteret; ogsaa Strandfredningen vækker højlydt Beklagelse og Forargelse hos Strandejere, og den ved Loven oprettede Strandfredningskommission, efter hvis Indstilling Statsministeren kan meddele Dispensation, har allerede været stærkt i Arbejde, og flere Dispensationer er meddelt og offentliggjort i Statstidende. Paa den anden Side hævder Fredningsvennerne, at disse Bestemmelser er naturlige og nødvendige, og at i alt Fald Bestemmelsen om Strandbredder kun er en Tilbageerobring af den Raaden, som Almenheden oprindeligt havde, men som den graadige, aldrig mættede Privatejendomsret i Tidernes Løb har fravristet Almenheden. Jeg kan af Erfaring yderligere anføre, at Menigmands Opfattelse af Ejendomsretten og den fri, uhindrede Udnyttelse af den er forskellig i Tidens Løb og specielt, at Erstatningspsykosen er stærkt voksende, naar man fra Jylland kommer til Københavns Omegn. Da Loven af 1917 traadte i Kraft, overtog jeg efter Opfordring Hvervet som Formand for Fredningsnævnet for Randers Amtsraadskreds. Min første Forretning var Fredning af en af de mange smukke Høje ved Hobro, hvorfra der ligesom fra den berømte Hohøj var en pragtfuld Udsigt over Fjorden og det smukke, magtfulde, ægte jydsk Landskab med de store Linier. Højen ejedes af en Husmand og var saaledes beliggende, at den højst sandsynligt med stor Fordel kunde sælges med en Byggegrund og blive Byggeplads for et Sommerhus; Manden kunde ikke dyrke Højen, og der var intet oplyst om, at det var en Gravhøj. Manden var nærmest smigret over, at vi viste hans Høj saa stor Opmærksomhed, og gjorde ikke Krav paa Erstatning for Fredning, men da jeg oplyste, at der jo ogsaa maatte skaffes Adgang fra den meget nærliggende Vej til Højen, og at denne Adgang maatte afspærres fra hans Mark af Hensyn til hans egen Fred, erklærede han, at Udgifterne dertil og til Opretholdelsen af Adgangen m. v. mente han ikke at kunne paatage sig, men da jeg tilbød ham de 200 Kr. een Gang for alle, som Loven af 1917 tillod os at spendere uden Overfredningsnævnets Sanktion, var han yderst tilfreds, og Fredningen blev gennemført og sikret. Ogsaa en Fredning af de

saare skønne »Femmøller« paa Mols med Skov og idyllisk Vandløb lykkedes det os under almindelig Tilslutning fra Beboerne at redde mod underfundigt Angreb fra en Spekulant, der vilde lave et aldeles overflødigt Elektricitetsværk og ved en hæsliig Mur opstemme Vandkraften til Udnyttelse, og Spekulanten krævede ingen Erstatning og fik heller ingen. Senere i Aarhus Amtsrådskreds, hvor jeg ogsaa blev Fredningsdommer, som det populært kaldes, gennemførte vi uden et eneste Erstatningskrav Aabning af Strandbredden gennem hele Vejlbj Kommune fra Riis Skov Station til »Verdens Ende« ved Egaas Udløb ca. 1 Mil og ligeledes et Huggeforbud paa den skovklædte Skrænt ved Marselisborgvejen — Strandvejen — syd for Aarhus, alt uden Erstatning. Her i Københavns Amtsrådskreds, hvor jeg har virket som Fredningsdommer siden 1. Januar 1931 til min Afskedigelse fra Dommergerningen, fik Piben hurtig en anden Lyd, her vidste man, hvad man vilde, og det man vilde, var næsten altid Erstatning helst saa meget som muligt og saa kontant som muligt. Det har været en brydsom, men interessant Gerning at administrere Fredningsvæsenet her i Amtet, men det har krævet Resignation, og Erfaringerne, jeg har høstet, har ikke forhøjet min Respekt for Menneskene med deres Havesyge og deres manglende Samfundssind. Vi havde for en Del Aar siden afsagt Kendelse om Fredning — Udsigtsfredning — af et ret stort Areal ved den ny Køge Landevej, Sagen var rejst af Københavns Amtsråd paa Foranledning af Ministeren for offentlige Arbejder, som havde stillet visse Krav for Ydelsen af Tilskud af de saakaldte Vejmillioner blandt andet om Fredning af det ommeldte Areal; Erstatningsspørgsmaalet voldte Kvaler, og vi skar kraftigt ned, Sagen skulde forelægges Overfredningsnævnet; Taksationskommissionen forhøjede enkelte af Erstatningerne og satte andre lidt ned, men sluttede sig principielt til Fredningsnævnets Afgørelse; men til almindelig Forbavselse væltede Overfredningsnævnet hele Spillet og ophævede Fredningen. Ministeren for offentlige Arbejder fastholdt imidlertid sit Krav om Arealets Fredning, hvis Fredning ikke blev gennemført, var der lukket af for Vandet til Vejmillionerne. Amtsrådet havde selvfølgelig regnet med Vejmillionerne og kom i en slem Kattepine og henvendte sig paany til

Fredningsnævnet. Kendelse mod Overfredningsnævnet kunde jeg selvfølgelig ikke indlade mig paa, men ved Forhandling med Lodsejerne lykkedes det at faa dem alle til at underskrive Deklarationer, der gennemførte netop den Fredning, som Nævnet havde bestemt og Overfredningsnævnet ophævet, selvfølgelig mod at Amtsraadet betalte de Erstatninger, som Taksationskommissionen havde bestemt, og Følgen af Overfredningsnævnets Ophævelse blev derfor navnlig den, at Amtsraadet maatte betale hele Erstatningen, medens Statskassen slap for Udredelse af den den efter Fredningsloven paahvilende Andel. Det for mig mest interessante ved denne Sag var den aabenbare Misnøje, som Interessenterne gav Udtryk for over Overfredningsnævnets Ophævelse af Fredningen, og den aldeles utilslørede Henrykkelse, hvormed man modtog de kære Skillinger, som Amtsraadet maatte tilbyde, uanset at disse Erstatninger laa langt under, hvad Interessenterne oprindeligt og med megen og veltalende Varme havde krævet. En anden Sag, hvor ogsaa Erstatningsspørgsmaalet kom til at spille en stor Rolle, var den nok som kendte Skodsborg Sag, som krævede et stort Arbejde og mange Møder. Fredningsnævnet mente enstemmigt at maatte forbyde den projekterede høje Bebyggelse paa Skodsborg Bakken særlig af Hensyn til vor dejlige Nationalpark Dyrehaven, og fordi man formentlig med Føje befrygtede, at tilladt høj Bebyggelse paa dette skønne, viden om kendte Sted, vilde medføre uheldige Konsekvenser, saaledes at Dyrehaven paa de endnu fri Steder vilde blive indhegnet af høje Huse, høje skæmmende Mure. Der blev selvfølgelig rejst aldeles formidable Erstatningskrav i det hele omkring 150,000 Kr. Nævnet forbød den projekterede høje Bebyggelse og forordnede, at Bebyggelse kun maatte blive villamæssig, samt at intet Bygningsværk maatte paabegyndes, før Nævnet havde godkendt Tegningerne — en Klausul som der i Loven af 1937 § 19 er udtrykkelig Hjemmel til. Erstatningen skar vi efter grundige Undersøgelser og Overvejelser ned til 35,000 Kr., heraf tilbød de syd for Skodsborg Bakken eller rettere syd for Hotellet værende Grundejere vest for Strandvejen at betale 12,000 Kr., hvis Kendelsen fra Fredningsnævnet blev stadfæstet, men ikke desto mindre faldt Kendelsen med et Brag. Overfredningsnævnet ophævede

Fredningen uden at lade Erstatningsspørgsmaalet gaa til Prøvelse ved Taksationskommission, og Høje Skodsborg 4 store Blokke med kostbare Luksuslejligheder til over 100 Familier troner nu paa Bakken i umiddelbar Nærhed af Dyrehaven, som Bebyggelsen aflukker fra Sundet og Udsigten over Sundet. Det kedeligste var, at man ikke fik nogen ordentlig Motivering for Overfredningsnævnets Afgørelse udover en Udtalelse om, at det hele næppe vilde blive saa slemt, som Fredningsnævnet mente, men det skinnede igennem i Kendelsen, at det afgørende for Modstanden mod Fredningen havde været Frygten for en Erstatning langt større end den, Nævnet havde bestemt. Frygten for den store Bøjgen Taksationskommissionen, hvis Anerkendelse man end ikke havde æsket, uagtet Overfredningsnævnet, hvis Taksationskommissionen havde fastsat en saa stor Erstatning, at man ikke mente at burde lade det offentlige — Stat og Amtskommune — bløde saa stærkt, godt under Henvisning hertil kunde have ophævet Fredningen, og uagtet det til syvende og sidst slet ikke beroede paa Overfredningsnævnet, men paa Justitsministeren, som den Gang var Fredningsminister, og Finansudvalget, om Ofret skulde bringes. Der var rejst mange Erstatningskrav, som alle paa nær et var afvist af Fredningsnævnet, men der var den Gang den uheldige Ordning, at Taksationskommissionen, hvori der ikke sad nogen Jurist, var Højesteret over Overfredningsnævnet, for saa vidt Erstatningsspørgsmaal angik, idet denne Kommission som tidligere berørt ikke alene bestemte Erstatningens Størrelse, men ogsaa Spørgsmaalet om, hvorvidt og i hvilken Anledning der skulde ydes Erstatning. Kendelsen og specielt Erstatningsspørgsmaalene voldte mig en Del Hovedbrud, jeg søgte Assistance hos Universitetets Professor i Tingsret, som afgav et Responsum, som Nævnet tiltraadte, og som optoges i Kendelsen. Nævnet gik herefter ind for en Fortolkning af den gældende Fredningslovs § 1 gaaende ud paa, at Modsætningen mellem 1. Stykke, hvori der intet indeholdes om Erstatning, og 2. Stykke, hvor der udtrykkelig kræves »fuld« Erstatning, viste, at man i de under 1. Stykke faldende Fredninger, hvortil Fredningen af Skodsborg Bakken hørte, ikke var bundet til at følge de ofte opskruede og ufyldstgørende Beregninger over de ved Fredningen antagelig forvoldte

Tab, som de Erstatning krævende Ejere eller andre Interesserede opstiller, ikke var tvunget til at yde »fuld« Erstatning, men Erstatning efter velovervejete og underbygget Skøn, i hvilken Henseende jeg kan oplyse, at der i Nævnets Kendelse var gjort nøje Rede for, hvorledes man var kommet til Udregning af den Erstatning, man besluttede at give. Om Overfredningsnævnets Stilling til hele denne Argumentation, som maaske nok betegnede en Afvigelse fra hidtil almindelig Praksis, men dog ingenlunde gik saa vidt som Fuldmægtig Vang-Jensen i sin senere ypperlige og velunderbyggede Artikel i U. f. R., hvorefter Fredning, der ikke gaar ud over Bevaring af den foreliggende Tilstand, ikke medfører Krav paa Erstatning overhovedet, da en saadan Fredning ikke kan karakteriseres som en Afstaaelse af Ejendomsret, men kun som et regulerende almindeligt Baand paa Ejendomsret, fik man intet som helst at vide, man fejede blot den anordnede Fredning bort ved et Magtsprog. Ved at tage den Stilling til Erstatningsspørgsmaalet, at gøre det til en Hovedhjørnesten, den Top, hvorom alt drejer sig i Fredningsspørgsmaal, paatager Overfredningsnævnet sig en Byrde, som det ikke behøvede at gaa ind under, og som det efter min Anskuelse ej heller har været Lovens Mening, at det skulde paatage sig. Ved sin Bestemmelse om, at Sagen, naar Overfredningsnævnets Kendelser medfører en Udgift for det offentlige af over 2000 Kr. — nu 3000 Kr. — efter Loven af 1937 § 21, skal gaa til vedkommende Minister, nu Statsministeren — der afgør, om han vil fremme Sagen ved at søge Bevilling ved Finansloven til at udrede Statskassens Andel af Beløbet, viser Loven formentlig, at Spørgsmaalet om, hvorvidt det nødvendige Offer, som Fredningen kræver, skal bringes, er et politisk Spørgsmaal, som afgøres af de bevilgende Myndigheder, hvad der ogsaa er fuldkommen naturligt, da Spørgsmaalet absolut ikke egner sig til Afgørelse ved en Domstol. Er det Meningen, at det skal slaas fast, at Erstatningens Omfang skal være et afgørende Moment i Spørgsmaalet om Fredningens Fremme, saa maa det nødvendigvis ogsaa indgaa som saadant i Fredningsnævnenes Overvejelser og Afgørelser, og i saa Fald maa Fredningsnævnenes udstyres med Midler til at træffe en begrundet Afgørelse, Taksationskommissionen maa stilles til Raadighed for

Fredningsnævnene, saaledes at disse, inden de træffer deres Afgørelse, ved, hvor meget Erstatningen vil komme til at dreje sig om. Der er ingen Mening i at lade Nævnene sejle paa de vilde Vover og først give Overfredningsnævnet den fornødne Hjælp; opretholdes den nuværende Tilstand, ser jeg ikke rettere, end at Nævnene i alle paakommende Tilfælde maa foranledige afholdt en retslig Skønsforretning angaaende Erstatningens Omfang, inden de træffer deres Afgørelse. I stigende Grad er det anerkendt, at de overordnede Retters Afgørelse skal give ordentlig Besked, saaledes at det — blandt andet til Belæring for de underordnede Instanser — kan udtømmende ses, hvorfor de underordnede Retters Argumentationer og Afgørelser ikke er holdbare, og det er derfor saa meget mere uheldigt, at Fredningsnævnene ikke kan høste fornøden Vejledning i Overfredningsnævnets Afgørelser, men populært sagt aldrig ved, om de er købt eller solgt. Væsentligt hænger dette sammen med, at de Afgørelser, som skal træffes, saa at sige altid er skønsmæssige, men helt uden Indflydelse er det næppe, at Overfredningsnævnet har den for en Domstol lidet heldige Sammensætning, at dens Flertal er valgt af Rigsdagen efter politiske Hensyn.

Den sidste større Sag, jeg beskæftigede mig med, var en Fredning af en vidunderlig Udsigt i Søllerød; fra alle Sider ønskede man denne Fredning og anbefalede den varmt; vedkommende Lodsejer forlangte en Erstatning paa ca. 25,000 Kr., som Nævnet skar ned til 9000 Kr., efter at det var lykkedes Nævnet at fremskaffe Tilbud fra Sogneraadet, fra den lokale Grundejerforening og fra en Lodsejer, som i høj Grad nød godt af den Udsigt, som stod i Fare, hvis der ikke blev fredet, paa tilsammen 4500 Kr., Halvdelen af den tilkendte Erstatning. Denne Sag blev vættet af Overfredningsnævnet uden Kendelse, uden Forhandling med Interessenterne eller de lokale Myndigheder, alene ved en mundtlig Besked i et kortvarigt Møde paa Aastedet, hvor jeg var opfordret til at give Møde paa Fredningsnævnets Vegne, og jeg tør nok antyde, at Fremgangsmaaden vakte Opsigt blandt Interessenterne og de lokale Myndigheder. Formelt blev Sagen ganske vist udsat, og et af de politiske Medlemmer udtalte sig med, at den Sag maatte Interessenterne under Dommer Knox' Ledelse nok

kunne ordne sig imellem uden Udgifter for det offentlige; denne Ledelse havde absolut ingen Tilløkkelse for mig, og da jeg umiddelbart efter Mødet skulde holde Sommerferie, og mit Mandat som Formand derefter udløb pr. 1. Juli d. A. og paa Grund af min Alder ikke kunde fornyes, var det paa Forhaand, som jeg gjorde opmærksom paa det, udelukket, at jeg kunde paatage mig den mig venligst tiltænkte Opgave, og mig bekendt svæver Sagen formelt endnu, men kan realiter sikkert betragtes som droppet.

At det er Praksis at yde Erstatning, ogsaa hvor Fredningerne ikke gaar ud over en Bevaring af den foreliggende Tilstand, er formentlig utvivlsomt, at Erstatningsspørgsmaalene idelig volder Kvaler, er givet, og at dette Spørgsmaal har været den afgørende Hindring for Gennemførelsen af en ønskelig Fredning i adskillige Tilfælde, lader sig næppe bestride. Det var Erstatningsspørgsmaalet, som lagde sig i Vejen for Fredningen af den ene af Jernis Højene i Sønderjylland, og det var formentlig Erstatningsfrygten, som bevirkede, at den udmærkede Fredning af Odense Aa blev knyttet til saa forsigtige og besværlige Betingelser med Rekurs til Nævnet i alle forefaldende Tilfælde, og endelig mener jeg bestemt, at det var Erstatningsfrygten, der væltede Skodsborgfredningen, hvad der nok skal faa Konsekvenser, og hvad der formentlig har været Aarsagen til de før Skovejere lidet behagelige Bestemmelser i den ny Fredningslov om Censur med Byggeriet i Bæltet 300 m fra Skovkanten. Nu kommer altsaa Vang-Jensen og hævder, at denne Praksis er forkert, at den ikke stemmer med Sagens Natur og hidtil antagne Grundsætninger, samt at den endelig ej heller er hjemlet i Loven om Naturfredning. Han hævder, at naar og forsaavidt Fredningen indskrænker sig til Bevaring af den foreliggende Tilstand, er der ikke Tale om nogen Afstaaelse af Ejendomsret, men kun om en Regulering, en Paalæggelse af Baand, som Ejerne maa finde sig i som i saa mange andre Baand, uden at de af den Grund kan kræve eller opnaa Erstatning. Loven hjemler som før omtalt ikke Erstatning for de egentlige status quo bevarende Fredninger, men viser ved Modsætningen mellem § 1, 1. Stk., og § 1, 2. Stk., at der ved de egentlige Fredninger ikke skal ydes Erstatning, og han underbygger dygtigt sin Argumentation ved Henvisninger til an-

dre Love og til Rigsdagsforhandlinger, der ikke siger noget afgørende, men formentlig ej heller kan siges afgørende at tale imod hans Fortolkning. Loven af 1937, som kom til Veje efter Vang-Jensens Artikel, lader Bestemmelserne om Erstatning i § 1 uændrede, uagtet der blev givet Foranledning til deres Klargørelse, i Motiverne til Lovforslaget berøres dette Spørgsmaal ikke, og i Folketingsudvalgets Betænkning siges det kun, at man ikke stiller Forslag til Ændring med Hensyn til Placeringen af Udtrykket »fuld Erstatning« i Forslagets § 1, Stykke 3, som er placeret paa tilsvarende Maade i Loven af 1917, idet man gaar ud fra, at den hidtidige Praksis med Hensyn til Tilkendelse af Erstatning følges. Det vil herefter formentlig være vanskeligt at ændre Praksis, selv om man kan tiltræde Vagn Jensens Argumentationer og Fortolkninger, og man kommer derfor næppe bort fra at yde Erstatning ogsaa ved de status quo bevarende Fredninger, men jeg ser ikke, at der er noget til Hinder for at antage, at status quo Fredningerne efter § 1, ste Stk., ikke ubetinget giver Ret til »fuld« Erstatning med Piber og Trommer, da Ordet »fuld« i § 1, 2det Stk. — ikke 3die Stk., som det siges i Udvalgsbetænkningen — ellers er ganske overflødig og uden Betydning.

Efter min mangeaarige Erfaring som Formand for 3 af Landets Naturfredningsnævn, anser jeg det for heldigt og hensigtsmæssigt, at man kan stille en rimelig og billig Erstatning i Udsigt ogsaa ved status quo Fredninger; naar Ejerne ved, at de ikke har Krav paa »fuld« Erstatning, at de ikke kan vente at slaa igennem med deres til fuld Topnotering opskruede Krav, vil de uvilkaarligt blive beskedne og lade sig pacificere med Udsigten til en mere beskeden, rimelig Erstatning. En Opretholdelse af hidtidig Praksis, hvorefter der Erstatninger vedrørende ikke gøres Forskel paa status quo Fredninger og andre Fredninger efter Loven, vil efter min Mening virke hæmmende, ja ødelæggende paa Naturfredningsarbejdet, som jeg tillægger den største samfundsmæssige Betydning, og det forekommer mig ogsaa, at Udviklingen gennem Tiderne og navnlig den ny Fredningslovs ret haardhændede Bestemmelser om Fredning eo ipso efter Loven, Fredning paa Forhaand af jordfaste Fortidsminder, af Skovbrømmer og Strandbredder uden Erstatning viser, at man just

ikke nærer nogen næsegrus Ærbødighed eller Beundring for den hellige, ukrænkelige Ejendomsret, viser i hvilken Retning Udviklingen gaar, og jeg kan ikke komme bort fra, at det vil blive følt som en stor Uretfærdighed, at Ejere af jordfaste Fortidsminder, Skovbræmmer og Strandbredder paa Forhaand er udelukkede fra Erstatning, medens andre Ejere, naar der dekretes status quo Fredninger, faar Erstatning og efter hidtidig Praksis endda efter Topnotering. Min Forstaaelse af Lovens § 1 vil i nogen Grad udjævne denne Uretfærdighed, og yderligere Udjævning vilde finde Sted, hvis man tilvejebragte Lovhjemmel for, at der efter Omstændighederne ogsaa ved Lovens eo ipso Fredninger af jordfaste Fortidsminder, Skovbræmmer og Strandbredder kunde tillægges Ejerne en skønsmæssig fastsat rimelig og billig — navnlig billig — Erstatning for det betydelige Baand, Loven lægger paa deres Ejendomme.

Endelig skal jeg bemærke, at den af Vagn Jensen fremsatte Værdistigningsskyld paa de Ejendomme, som gennem en særlig Beskatning, en Værdistigningsskyld paa de Ejendomme, som gennem anordnede Fredninger opnaar Værdiforøgelse, som er samfundsskabt og ikke skyldes vedkommende Ejers eget Arbejde, egne Anstrengelser, at tilvejebringe en Fredningsfond til Overtagelse af Udredelse af Erstatninger, forekommer mig meget tiltalende. En saadan Foranstaltning vilde være en Paralel til Jernbaneskylden.

D i s k u s s i o n :

Dr. jur. *Popp-Madsen* advarede mod, saaledes som Indlederen, at søge Ejendomsretten yderligere begrænset. Den af Landsrets-sagfører Vang Jensen hævdede Opfattelse af Naturfredningslovens Bestemmelser er sikkert i Strid med Grundlovens § 80, og den Udvej, at give Ejeren en delvis Erstatning, kan kun begrundes med Billighedsbetragtninger. Enten foreligger der en almindelig Indskrænkning af Ejendomsretten, der ikke begrunder Erstatningskrav, eller ogsaa foreligger der et Indgreb, for hvilke der efter Grundloven haves Krav paa fuld Erstatning.

Den almindelige Indskrænkning i Ejendomsretten karakteriseres over for Indgreb ved, at Udvælgelsen sker efter Genstande-

nes Art paa Grundlag af et almindeligt, sagligt Kriterium, at der bliver i hvert Fald nogle Beføjelser tilbage hos Ejeren, og at Foranstaltningen ikke udelukkende gaar ud paa at flytte Værdier fra den ene private Person til den anden. Herefter er de i den nye Naturfredningslov hjemlede generelle Fredninger, for hvilke der ikke ydes Erstatning, i fuld Overensstemmelse med den almindelige Forstaaelse af Grundlovens § 80.

Derimod medfører de individuelle Fredninger Krav paa Erstatning og paa fuld Erstatning, hvad enten der blot er Tale om Bevaring af status quo eller en Ændring af en allerede etableret Tilstand.

Netop da Fredningen bæres af saa store samfundsmæssige Interesser, maa der være Raad til at betale den Erstatning, der er nødvendig for at forhindre, at den enkelte knuses i Sammenstødet med Samfundsmaskineriet.

Dommer *Larsen* fandt ikke, at Fastsættelsen af Erstatningen frembyder saa store Vanskeligheder; der er i Fredningsnævnet normalt een eller flere sagkyndige, der støttet paa Erfaring kan foretage en rigtig Ansættelse.

Udtryket »fuld Erstatning« i Lovens § 1 kan næppe begrunde en Modsætningsslutning, men skal blot for Tilfælde, hvor det er særlig paakrævet, understrege Betydningen af, at der ydes den fulde Erstatning.

De i den nye Lov hjemlede generelle Fredninger uden Erstatning virker heldigt med Hensyn til de jordfaste Fortidsminder, medens Reglerne om Bebyggelse i en vis Afstand fra Strandbreden og Skovbryn kan komme til at virke for haardt, navnlig paa Omraader, hvor Grundene netop gennem Beliggenheden ved Stranden har en betydelig Værdi. En saadan generel Fredning har den store Fordel, at vilkaarlig, individuel Uretfærdighed er udelukket, i Modsætning til de i de enkelte Tilfælde besluttede Fredninger; her er det paa sin Plads at yde Erstatning.

Selv om Grundlovens § 80 for saadanne Tilfælde hjemler Krav paa fuld Erstatning, maa det fastholdes, at eventuelle Fremtidsmuligheder for Ejendommens Udnyttelse, ikke kan omsættes til aktuelle Erstatningskrav.

Overretssagfører *Anker Jensen* efterlyste det Samarbejde mellem de forskellige Fredningsmyndigheder, der kan skabe den fornødne Fasthed i Afgørelserne.

Hvis det er rigtigt, at paakrævede Fredninger er blevet opgivet, fordi den paagældende Egn allerede var delvis ødelagt, er det et Tegn paa, at Lovens Gennemførelse ikke sker tilstrækkelig effektivt.

Indlederen havde derefter Ordet for en afsluttende Bemærkning.

BEHANDLING AF RETSSTRIDIGHEDER AF TEKNISK KARAKTER.

(Foredrag af Landsretssagfører, Dr. techn. *Leo A. Damm* den 31. Januar 1938).

Indlederen begyndte med at udtale, at naar han havde valgt det foreliggende Emne, var det, fordi han i Følge sin Livsgering mente at have Forudsætninger for at belyse Spørgsmaalene ikke alene fra juridisk, men ogsaa — og navnlig — fra teknisk Side.

Emnet er i Virkeligheden en Underafdeling af et større Problem: Hvorledes skal der paa specielle Omraader tages Stilling til Spørgsmaal, som netop paa Grund af deres Karakter ikke falder ind under den paagældende Persons almindelige Erfaringsomraade?

Inden for Emnet falder ikke alene indenretlig, men ogsaa udenretlig Behandling af Retsstridigheder af teknisk Karakter.

For udenretlig Afgivelse af Erklæringer i tekniske Spørgsmaal, der ikke kan forventes indbragt for Voldgift, er der af en Taleren kendt Institution opstillet som Betingelse, at det i Erklæringen angives, at den ikke maa benyttes i en Retssag eller en Voldgiftssag, ligesom det er foreskrevet, at ingen maa afgive Erklæring i en Sag, i hvilken han i Følge Retsplejelovens Regler som Dommer vilde være pligtig at vige sit Sæde.

Formen for udenretlige tekniske Erklæringer lader ofte meget tilbage at ønske. Taleren foreslog at opdele Erklæringen i fire Hovedpunkter:

1. Genstandens Identificering.
2. Meddelelse om de foreliggende faktiske Oplysninger, eventuelt ved en ordnet Gentagelse af det i den modtagne Henvendelse oplyste.

3. De teoretiske Betragtninger over Emnet med udtrykkelig Angivelse af, paa hvilke Punkter der foreligger Tvivl.
4. Konklusion.

Udenretlige Erklæringer af teknisk Karakter til Brug for Voldgift bør normalt kun afgives — og afgives af den ovennævnte Institution — kun naar der fra begge Parter foreligger et uigenkaldeligt Løfte om at ville efterkomme Afgørelsen, ligesom ogsaa Reglerne om Dommerinhabilitet her finder Anvendelse.

Dansk Ingeniørforening yder Bistand i udenretlige Sager af teknisk og teknisk-økonomisk Karakter ved Udmeldelse af Skønsmænd. For saa vidt ingen af Parterne har protesteret inden 8 Dage betragtes Udmeldelsen som endelig.

Hvis en Part udebliver under en saadan Skønsforretning, er Skønsmændene berettiget til at afgive Skøn paa Grundlag af de af den anden Part og Skønsmændene selv tilvejebragte Oplysninger, idet det dog skal bemærkes i Skønnet, at der har foreligget Udeblivelse. Formen for Afgivelse af tekniske Erklæringer i Voldgiftssager bør være den samme som ovenfor nævnt. Erklæringen bør ogsaa her deles i de nævnte fire Hovedpunkter.

Teknikernes indenretlige Medvirken i tekniske Sager sker normalt enten ved Optræden som sagkyndige Vidner eller som Skønsmænd.

Afgivelse af Responsa bør kun finde Sted i ret begrænset Omfang; visse Institutioner giver kun Responsa i Analogi med de af Justitsministeriet opstillede Regler for de Motorsagkyndiges Afgivelse af Erklæringer i Straffesager, nemlig i Følge Begæring fra Domstole, Anklagemyndighed eller Politi. Dermed ligestilles, hvor det drejer sig om borgerlige Sager, Begæring fra begge Parter.

Udmeldelse af Skønsmænd til indenretlig Virksomhed sker i Almindelighed efter Forslag af Parterne eller efter Indstilling fra Dansk Ingeniørforening. Det understreges stærkt af Foreningen, at Henvendelse om Forslag til Udmeldelse af Skønsmænd bør være ledsaget af Oplysning om Skønnets Genstand og om Sagens Personer, for at sikre, at egnede Skønsmænd ud-

peges, og at der ikke bliver Brug for fornyet Udmeldelse paa Grund af Skønsmændenes eventuelle Tilknytning til Sagens Parter.

Der har i Løbet af de sidste 10 Aar været rejst en kraftig Kritik af den indenrettlige Behandling af tekniske Sager, navnlig i Anledning af de Tilfælde, hvor juridiske Dommere har tilsidesat det tekniske Skøn. Paa den anden Side er det — ogsaa fra teknisk Side — erkendt, at Dommene i tekniske Sager som Regel viser en forbavsende Forstaaelse af netop det centrale i Problemerne.

Skønsmændenes Erklæringer lider ofte af den Fejl, at der fremsættes for mange almindelige Betragtninger forud for Besvarelsen af de stillede Spørgsmaal, hvorved Skønnet kommer til at fremtræde som et Forsøg paa at afsige en Dom. Selv om der saaledes findes Mangler hos Skønsmændene, bør de nyde Beskyttelse over for de ofte for haarde Angreb, navnlig fra Sagførernes Side under Afhjemlingen.

Behandlingen af tekniske Sager i Udlandet adskiller sig paa visse Punkter ret stærkt fra Behandlingen her i Landet.

I Tyskland behandles tekniske Sager af Værdi over 500 Reichsmark af Landesgericht med Appel i to Instanser og udelukkende med juridiske Dommere, idet dog kun nogle af de almindelige Domstole — paa Grund af særlig Erfaring — er anerkendt som kompetente paa Patentomraadet. Ifølge den nye Pantelov skal Patentamt have Meddelelse om enhver Patentsag, og Retten kan ved Henvendelse til Patentamt faa tilforordnet en raadgivende teknisk Bisidder.

Ved de engelske Domstole oplyses den tekniske Side af en Retssag gennem mundtlig Forklaring ved Afhøring af særlig tilkaldte Teknikere. Der er ogsaa her Adgang for Retten til at tilkalde en raadgivende Tekniker.

Den franske Ordning syntes Taleren den mest velegnede. Domstolene er rent juridiske, og Retten bestemmer, om Afgørelsen skal træffes med eller uden Medvirken af Teknikere, som vælges af Retten og afgiver Rapporter, men uden at der er Adgang for Parternes Sagførere til at foretage Afhøring.

Taleren konkluderede derhen, at medens den udenrettlige Be-

handling af Retsstridigheder af teknisk Karakter i det store og hele er betryggende, bør der ske nogen Ændring med Hensyn til den indenretlige Behandling. Der er næppe Grund til, som det har været foreslaaet, at indføre egentlige tekniske Domstole i Lighed med Sø- og Handelsretten, men Udvælgelsen af Skønsmænd bør ske med større Omhu, ligesom Skønsmændene bør have en Vejledning for deres Virksomhed, saaledes at der kun svares paa de stillede Spørgsmaal og klart gives Udtryk for den Tvivl, der maatte være til Stede.

Diskussion:

Ingeniør, Lektor *J. A. van Deurs* sluttede sig til Indlederens Krav om en Forbedring af Skønsmandsinstitutionen. Paa Grund af Lovgivningens Mangel paa Regler om Skønsmændenes Stilling, bør de under en eller anden Form forsynes med en Vejledning, hvori sikkert med Udbytte kan optages den af Indlederen foreslaaede Form for de tekniske Udtalelser; Skønsmændene bør formanens ligesom Vidner, saaledes at Erklæringerne afgives under et indskærpet Ansvar. De bør ikke under Sagen optræde som Mimoser, idet deres afvisende Holdning over for supplerende Spørgsmaal under Afhjemlingen hindrer Sagens Oplysning.

Højesteretssagfører *Karsten Meyer* nævnede, at det i Sverige var under Overvejelse at oprette en teknisk Institution, svarende til Retslægeraadet, hvortil bl. a. Sager af teknisk Karakter af Retten kunde indsendes til Udtalelse, og som kunde udmelde Skønsmænd. Det vilde da ogsaa medføre, at Skønsmændene fik Øvelse i Hvervet, og Teknikere, der er vant til at optræde som Skønsmænd, kan bedst hjælpe Domstolene.

Højesteretssagfører *Poul Jacobsen* stillede sig uforstaaende over for det af Indlederen opstillede Begreb: Udenretlige Responsa, der ikke maa benyttes i Retssager. Et Responsum bør altid, ligegyldigt under hvilke Omstændigheder det afgives, være rigtigt, og der ses derfor ingen fornuftig Grund til at forhindre, at det forelægges Domstolene.

Den nuværende Skønsmandsinstitution er ikke fuldt tilfredsstillende, hvorfor der i 1. Instans burde tilforordnes Domstolene tekniske Bisiddere. De juridiske Dommeres Forstaaelse af Sa-

gen vilde blive uddybet gennem en formløs Diskussion med Teknikere.

Den Autoritet, som den retslige Udmeldelse tillægger Skønsmændene, er uheldig; skønt de mangler de fornødne juridiske Forudsætninger, optræder de ofte som Dommere. Denne Ulempe eksisterer ikke i Norge, hvor der udelukkende benyttes tekniske Vidner. Naar de danske Domstole saa ofte er naaet til heldige Resultater i tekniske Sager, skyldes det, at man har følt sig frit stillet i Forhold til Skønsmændene.

Det vilde være umuligt at oplyse en Sag saa meget, som udkræves for, at en betryggende Afgørelse kan træffes, hvis der ikke var Adgang til at stille Spørgsmaal til Skønsmændene under Afhjemlingen.

Retspræsident *O. Haack* beklagede, hvis Skønsmænd følte sig daarligt behandlet i Retten; de er kære Gæster. Naar en Skønsmand ikke mener direkte at kunne besvare et Spørgsmaal, kan han undgaa enhver Ubehagelighed ved at erklære, at Spørgsmaalet ikke kan besvares.

Et teknisk Skøn kan ofte vare uforholdsmæssigt længe. Naar en Retssag fra 1934 i Dag har staaet paa Skøn siden Foraaret 1935, spørger man uvilkaarligt, om dette er nødvendigt?

Højesteretssagfører Poul Jacobsens Forslag om tekniske Bisiddere kommer i Strid med hans egen rigtige Betragtning, at Teknikere savner de fornødne juridiske Forudsætninger for at træffe Afgørelsen. Hvis der skulde tilforordnes tekniske Bisiddere — hvilket formentlig ikke er paakrævet — maatte det være med dømmende Myndighed, for at deres Optræden kunde ske under Dommeransvar.

Der er allerede af Akademisk Arkitektforening udarbejdet en Vejledning for Skønsmænd. Denne Tanke kunde sikkert med Udbyttet tages op ogsaa af andre Organisationer.

Professor *P. E. Raaschou* bifaldt det af Højesteretssagfører Poul Jacobsen stillede Forslag om at afhjælpe en Mangel ved dansk Retspleje gennem Indførelse af tekniske Meddommere, hvad enten det blev som raadgivende eller dømmende.

Det er forstaaeligt, at den tekniske Terminologi forvolder den juridiske Dommer Vanskeligheder og ønskeligt, at den tekniske

Sagkundskab er repræsenteret paa »den anden Side af Skranken«.

Lægdommere fra vidt forskellige Kredse anvendes paa mange Omraader; der er ingen Grund til at antage, at der indenfor Ingeniørstanden ikke findes de rette Mænd.

En saadan Reform vilde blive hilst med Glæde blandt Ingeniører.

Dr. techn. *Th. Madsen* var enig i, at der burde indføres raadgivende tekniske Bisiddere til at udtale sig om Sagens tekniske Side, der sikkert maa kunne udsondres fra den juridiske. Selv om Jurister ofte har en forbavsende Evne til at sætte sig ind i den tekniske Side af Sagen, er der dog ogsaa Sager af saa indviklet teknisk Natur, at man maa faa den Opfattelse, at hverken Dommere eller Sagførere i Virkeligheden er i Stand til at forstaa Sagen fuldt ud. Det maa derfor siges at være et farligt Princip, naar juridiske Dommere gaar imod det tekniske Skøn.

Vanskeligheden for Skønsmændene ved at give klare Svar beror paa, at der ofte spørges forkert. De bør derfor i en almindelig Indledning gøre Rede for Sagens Sammenhæng, hvilket kan føre til, at nye og rigtigere Spørgsmaal stilles.

Landsdommer *Scharling* erklærede sig enig i Tanken, at give Teknikere Adgang til Dommersædet; naar Retten har trukket sig tilbage for at votere, er der ofte Trang til en formløs Samtale om de tekniske Spørgsmaal. Ifølge Erfaringerne fra Sø- og Handelsretten er en saadan Forhandling under Voteringen med de praktisk sagkyndige en betydelig Støtte, ligesom det har vist sig, at Lægdommere fuldtud bøjer sig for den juridiske Dommer paa de juridiske Omraader.

I den militære Retspleje er der allerede Hjemmel for Retten til at tilkalde tekniske Meddommere.

Professor, Dr. techn. *Andreasen* fremhævede, at naar man afgiver en Erklæring, vil man gerne kunne overskue Konsekvenserne, hvorfor det er rimeligt, at Erklæringen ikke uden Respondentens Samtykke maa benyttes paa anden Maade end oprindelig forudsat.

Hvis man gaar over til af en Part førte tekniske Vidner i Ste-

det for Skønsmænd, bliver det let en broget Flok, der møder i Retten.

Det meget store Antal Spørgsmaal, der ofte stilles til Skønsmændene, er upaakrævet. Det er ofte mere praktisk, at der efter Forhandling med Skønsmændene stilles nogle faa klare, centrale Spørgsmaal.

Højesteretssagfører *Poul Jacobsen* fremhævede, at naar en Patentsag ofte er langvarig, staar dette undertiden i Sammenhæng med Patentlovens Regel, at Sag skal anlægges inden et Aar, efter man er kommet til Kundskab om Krænkelsen. Af den Grund maa mange Sager anlægges blot for at afbryde Forældelse og derefter ligge, indtil andre Sager er afgjort.

Løvrigt ses der ikke at være noget Hensyn, der taler imod, at Sagen tager sin Tid, naar begge Parter er enige herom. Hvis den ene Part maatte ønske en hurtig Afgørelse, er Stillingen naturligvis en anden.

Hvis Sagens Forhaling skyldes Skønsmændene, bør Retten selv gribe ind over for disse. Et Initiativ i denne Retning kan meget vanskeligt tages af Parternes Sagførere.

Afdelingsingeniør *M. Udsen* gjorde sig til Talsmand for mere fyldige Oplysninger i Begæringen til Dansk Ingeniørforening om Indstilling af Skønsmænd.

Voldgift med tekniske Voldgiftsmænd er velegnet i tekniske Sager. Det manglende Vidneansvar opvejes formentlig af den mere umiddelbare Behandling, der giver tilstrækkelig Garanti for Forklaringernes Rigtighed.

At en Domstol godt kan udstyres med tekniske Bisiddere ses f. Eks. i Landvæsenskommissionerne, hvor der bestaar et intimt og udmærket Samarbejde mellem Teknikere og Jurister.

Ingeniør *J. Lehmann* havde tidligere udtalt sin Tillid til de juridiske Domstoles Virksomhed i tekniske Sager, men mener efter den stedfundne Udvikling, at Teknikerne har et berettiget Krav paa at deltage i Afgørelsen navnlig af Patentsager.

De Skønsmænd, der udmeldes, er langt fra altid tilstrækkelig kvalificerede eller tilstrækkelig øvede. De bør holde sig til de stillede Spørgsmaal, og hvis disse er uklare, nægte at besvare dem. Skønsmændene bør hos Retten nyde Beskyttelse mod den

af Sagførere til Tider benyttede Taktik, at ville reducere Skøns-
mændene in absurdum.

Indlederen bemærkede, at udenretlige Responsa ofte afgives
paa et foreløbigt Stadium eller af en paa det paagældende Om-
raade ikke direkte sagkyndig Tekniker, hvilket begrundes, at Er-
klæringen ikke uden videre ønskes forelagt Retten.

Skønsmandsinstitutionen bør formentlig opretholdes med en-
kelte Forbedringer, og der bør være en fakultativ Adgang for Ret-
ten til at tilkalde en raadgivende teknisk Bisidder.

EJENDOMSRET OG ARVERET TIL LANDBRUGSEJENDOMME.

(Foredrag af Sagfører, cand. jur. *M. Hesselbjerg* den 28. Februar 1938).

Foredraget udelades, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1938 B, S. 117.

D i s k u s s i o n:

Landsretssagfører *Bentzen* mente, at den afgørende Grund til det danske Landbrugs Vanskelighed er Erhvervets særlige Stilling som Eksporterhverv. Ikke Arveretsreglerne, men den uheldige Ordning af Kreditinstitutternes Laangivning er Aarsag til den for høje Prioritering af Landbrugsejendomme. I denne Henseende er navnlig 1. Prioritetens Størrelse af Betydning; denne afgiver ofte Norm ogsaa for Omfanget af den efterfølgende Behæftelse.

Medens den tyske Arvegaardsordning er begrundet i specielt tyske Forhold, som et Forsøg paa efter Udstykningsbevægelsens Fallit at fastholde Befolkningen ved Landbruget, vilde en tilsvarende Ordning her i Landet betyde et ugrundet Indgreb i den private Ejendomsret, der har betinget det danske Landbrugs høje Standard. Den Reform, der tiltrænges, er alene en Ændring i Lovgivningen om Kreditforeninger.

Professor, Dr. jur. *Borum* rejste Spørgsmaalet, om der virkelig i saa vidt Omfang som af Indlederen hævdet gennem anticiperet Arvedeling finder Begunstigelser Sted af en enkelt Arving. Hvis dette er Tilfældet, synes Spørgsmaalet om de for høje Arveprioriteter at tabe en væsentlig Del af sin praktiske Betydning for Behæftelsesproblemet. Naar de gældende Regler om vidtgaaende Testationsfrihed for Ejere af Landbrugsejendomme kun har fundet ringe Anvendelse, har dette hidtil været forstaaet som Udtryk for et bestemt Ønske hos Landbrugerne om ikke at forfordelle enkelte af Børnene. Denne Opfattelse synes ikke velforenelig med, at der ved anticiperede Arvedelinger skulde ske en betydelig Begunstigelse af den, der overtager Gaarden.

Hvis der virkelig i Landbefolkningen er en stærk Tendens imod Begunstigelse af enkelte Arvinger, vil der heri ligge en alvorlig Hindring for nye Retsregler paa dette Omraade. Det er i denne Henseende ogsaa af særlig Interesse, at Indlederens Forslag er af saa forholdsvis moderat Karakter.

Det er sikkert rigtigt, at nye Regler, der alene behandler Arveovergangen, vil være uden væsentlig Betydning, hvis de ikke kombineres med Regler om Overdragelse i levende Live.

Landsretssagfører *Bentzen* udtalte som sin Erfaring, at Bønderne søger at undgaa Begunstigelse af enkelte Børn. Den heri liggende Vanskelighed synes at kunne løses gennem en Ophævelse af Tvangsarveretten. Hovedspørgsmaalet er imidlertid ikke, hvorledes der arves, men om der med de i Dag gældende Behæftelsesregler overhovedet er reelle Værdier at arve.

Indlederen fandt ikke, at en Nyordning af Kreditforeningernes Laangivning kunde løse Problemet om Landbrugets Gæld, da det var Gælden til private, der voldte de store Vanskeligheder. Spørgsmaalet om Landbrugets Gæld er heller ikke specielt for Danmark. Det er ogsaa brændende i Lande med andre Realkreditforhold, f. Eks. i Sverige, hvor det har været behandlet af en Kommission i Aarene 1935—37.

Der foreligger kun ufuldstændige Oplysninger om, hvorledes Overtagelsespriserne har været ved anteciperede Arvedelinger, men det maa formentlig antages, at de har været lave i ældre Tid, men i dette Aarhundrede har været stigende, idet Handelsværdien spiller en større Rolle. Antagelig kan legale Arveregler i nogen Grad modvirke denne Tendens, men Spørgsmaalet om Landbrugets Gæld kan ikke løses alene ved ændrede Arveregler, selv om de var vidtgaaende i Retning af at begunstige Overtageren af Ejendommen. Spørgsmaalets Løsning kræver en anden Form for Ejendomsret end det nuværende omsætningsfri Selveje, en Form, hvor Ejendommen enten — som efter tysk Ret — slet ikke, eller — som efter Indlederens Forslag — kun i begrænset Omfang hæfter for den enkelte Ejers Gæld. Ejendomsrettens Former veksler med Tiderne, og det er ikke sandsynligt, at den nuværende Form vil holde sig uforandret i Fremtiden.

NYE ERSTATNINGSREGLER FOR MOTORKØRETØJER?

(Foredrag af Professor, Dr. jur. *Henry Ussing* den 28. Marts 1938).

Foredraget udelades, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1938 B, S. 93.

D i s k u s s i o n:

Direktør *Loppenthien* fandt, at de hidtidige Regler om Ansvarsforsikring har været gode, herunder ogsaa Reglen om Forsikringssummens Størrelse, der har bremset den fra Udlandet kendte Tendens til meget store Erstatninger; Forsikringsbyrden har derfor her været til at bære for de Motorkørende.

Forsikringsselskaberne er ikke særlig interesseret i Spørgsmaalet personlig Hæftelse contra Hæftelse alene for Selskabet; den personlige Hæftelse har dog nok nogen Betydning i præventiv Henseende, selv om den næppe kan begrunde Opretholdelsen af en i hvert Fald formelt saa streng Regel som § 39, 7). Denne Regels værste Konsekvenser har dog været afbødet ved Justitsministeriets Imødekommenhed med Hensyn til at godkende forligsmæssige Ordninger.

Spørgsmaalet om Skader, voldt af ukendte Motorkøretøjer, har været rejst af Selskaberne med Forslag om Oprettelse af en Fælleskasse. En saadan Ordning medfører dog Fare for Anmeldelse af en Del Skader, der overhovedet ikke er forvoldt ved Motorkørsel.

Højesteretssagfører *Bache* var i det væsentlige enig med Indlederen, men fandt, at Spørgsmaalene blev gjort unødigt komplicerede gennem Opstilling først af en Erstatningspligt og derefter af en Regel om, at denne skal dækkes ved Forsikring. I Analogi med den lovpligtige Ulykkesforsikring kunde opstilles en Regel

om, at enhver, der kommer til Skade ved et Motorkøretøj, er forsikret for et vist Beløb. Hermed vilde Ordningen være reduceret til et Forsikringssspørgsmaal, og man vilde undgaa saadanne fra den nuværende Ordning kendte Urimeligheder som, at Ejeren, der lider Skade ved sit eget Motorkøretøj, medens det føres af andre, ikke er dækket af Forsikringen.

Direktør *Knud Christensen* var ligeledes Tilhænger af en Ordning i Lighed med den lovpålygtige Ulykkesforsikring. En Ordning saaledes som foreslået af Indlederen vilde næppe begrænse Retssagernes Antal; allerede nu er Hovedårsagen til de fleste Retssager Spørgsmaalet om skadelidtes egen Skyld.

Man bør være varsom med at forhøje Forsikringssummerne og ophæve Panteretten i Motorkøretøjet. Saadanne Ændringer vil tendere mod at forhøje Præmierne. Ligeledes bør formentlig — ogsaa for at holde Præmieniveauet nede — de hidtidige Ansvarsregler for befordret Gods opretholdes og dette Forhold saaledes henvises til en særlig Forsikring.

Landsretssagfører *Ove Rasmussen* var af den Formening, at et personligt Ansvar ikke er nødvendigt af præventive Grunde. De Motorkørende vilde føle det som en Befrielse, at det personlige Ansvar bortfaldt, og den Uvilje, der eventuelt her kunde være mod strengere Ansvar, vilde formentlig forsvinde, naar det først var almindeligt fastslaaet, at det drejede sig om et objektiveret Ansvar. Det vilde yderligere være en stor Fordel, om § 39, 7) kunde ophæves.

Naar det imod en Forhøjelse af Forsikringssummen anføres, at høje Forsikringssummer medfører tilsvarende store Erstatninger, maa det erindres, at disse Iagttagelser i vidt Omfang stammer fra Lande, hvor det almindelige Erstatningsniveau — ogsaa bortset fra Omraader, hvor der findes Ansvarsforsikring — ligger højt.

Dommer *Svedstrup* udtalte Ønsket om, at Selskaberne maatte blive Part, idet man i saa Fald kunde spare mange Retssager om Smaating, hvor Hovedinteressen ofte er Spørgsmaalet om Bonus, ligesom Selskaberne indbyrdes i vidt Omfang vilde kunne ordne Dækningen, hvor et ansvars- og et kaskoforsikret Motorkøretøj er stødt sammen.

Motorsager bliver ofte utilfredsstillende oplyst; afgørende er hyppig det tilfældige Moment, hvem der først faar anmeldt den anden og saaledes selv indtager den fordelagtige Stilling som Vidne.

Landsretssagfører *Nellemann* rejste Spørgsmaalet, om det ikke maa være en Konsekvens af en Ordning som af Indlederen foreslaaet, hvor Selskabet hæfter direkte, og det personlige Ansvar i vidt Omfang er ophævet, at ethvert Maksimum for Forsikringssummerne bortfalder. Der vil ellers kunne fremkomme stødende Resultater, f. Eks. naar en velstaaende Automobilist ved simpel Uagtsomhed forvolder en betydelig Skade.

Landsretssagfører *Bache* advarede mod en Forhøjelse af Forsikringssummerne. Policens Maksimum har, som det har vist sig i Praksis, en vis Tendens til at drage Erstatningerne opad. Personer, der mener, at deres Erhvervsevne ligger over et almindeligt Jævnmaal, bør henvises til at sikre det overskydende gennem Livs- eller Ulykkesforsikring.

Landsdommer *Lucas* slog til Lyd for en Ligestilling af alle Færdselskategorier saavel i processuel Henseende, idet Bestemmelsen i Motorlovens § 40, Stk. 1, om obligatorisk Paakendelse af Erstatningspaastandene under Straffesager udvides til ogsaa at gælde Erstatningspaastande overfor andre kørende end Motor-kørende, som med Hensyn til lovpligtig Ansvarsforsikring, der dog ikke bør gennemføres som Enkeltforsikringer, men f. Eks. for Cyklers Vedkommende paa den af det første Færdselsudvalg foreslaaede Maade, at der af Cyklegummi svares en Afgift, der avendes til en Fællesforsikring for alle Cyklister.

De nugældende Forskelligheder i Bevisbyrdefordelingen ved Skader voldt af de forskellige Færdselsmidler har næppe større praktisk Betydning; naar Bevisbyrden paahviler skadelidte, lemper Domstolene Beviskravet.

Dommer *Sachs* gjorde opmærksom paa, at Politiet efter de gældende Regler ikke kan slutte en Motorsag med et Bødeforelæg, hvis der foreligger et Erstatningsspørgsmaal, hvorom der ikke opnaas Enighed.

Selskaberne burde i langt flere Tilfælde ordne Erstatningerne udenretligt. Nu føres Sagen for Retten og ofte til Dom i Tilfælde,

hvor Erstatningsspørgsmaalets Afgørelse iøvrigt er ganske klar, enten fordi Selskaberne tager Chancen, eller fordi Selskaberne af Hensyn til Kunderne helst overlader det til Retten at fastsætte Fordelingsprocenten m. v.

Dette er en Ulempe ved den gratis Erstatningsprocedure. Der findes nok en Regel i Motorloven om Sagsomkostninger og Retsafgifter. Men saaledes som Loven er formuleret, kan navnlig Retsafgifter sjældent anvendes, idet man ikke rammer den rigtige, nemlig den som fremsætter temerære Indsigelser.

En Nyordning, der medfører hyppigere Paalæg af Retsgebyrer, vilde sikkert føre til, at flere Erstatningskrav blev afgjort udenretlig, hvorefter Tiltale i flere Tilfælde maaske helt kunde undgaas, eller Sagen i hvert Fald afgøres med et Bødeforelæg.

Indlederen erklærede sig enig i, at Maksimum for Forsikringssummerne burde ophæves bortset fra Personskade, hvor Erstatningen i Almindelighed, altsaa ogsaa paa andre Omraader end ved Skade voldt af Motorkøretøjer, ikke bør overstige et vist almindeligt Jævnmaal.

Panteretten i Motorkøretøjet kan, naar dette ikke helt hører til den ansvarliges Formue, virke urimelig og er næppe paa krævet.

Om man, naar Retten til Erstatning udvides som foreslaaet, vil tale om »Ansvarsforsikring« eller f. Eks. om »Færdselsforsikring« og bryde med Ansvarsformen, har næppe nogen reel Betydning, bortset fra de i Diskussionen fremhævede Tilfælde, hvor Ejeren lider Skade ved sit eget Køretøj.

De foreslaaede Regler vil praktisk næppe gaa væsentlig ud over, hvad der allerede er gældende Ret. Den fornødne Misbilligelse vil fremgaa af Straffedommen. Procesbesparelsen vil næppe blive betydelig, da man stadig maa behandle Spørgsmaalet om skadelidtes egen Skyld. En objektiv Erstatningsregel vil sikkert tilfredsstille Retsfølelsen mere end den nuværende Ordning, der kalder sig »culparegel med omvendt Bevisbyrde«, men som i Praxis nærmer sig stærkt til et objektivt Ansvar.